

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

”ETTÄ SAIS KYLLÄ OLLA TYÖTÖN”

Kokemuksia työttömyydestä ja Etapin työpajatoimin-
nasta

Leea Lakkala

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

LAKKALA, LEEA:

”Että saisi kyllä olla työtön”

Kokemuksia työttömyydestä ja Etapin työpajatoiminnasta

Opinnäytetyö 48 sivua, joista liitteitä 3 sivua

Toukokuu 2017

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä näkyväksi työttömien kokemuksia työttömyydestä ja Etapin työpajatoiminnasta normatiivisen minäkuvan ja sosiaalisen identiteetin käsitteiden avulla. Tarkoituksena oli selvittää, miten työttömät kokevat muiden ihmisten suhtautuvan ja ajattelevan itsestään työttömyyden perusteella sekä minkälaisiin ryhmiin tai sosiaalisiin kategorioihin työttömät kokevat kuuluvansa. Kiinnostuksen kohteena olivat työttömien kokemukset ja näiden kokemusten merkitykset heille. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat aloittamassa työpajatoimintaa Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry:ssä, ja opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, minkälaisia muutoksia työtoimintaan osallistuminen tuottaa työttömien kokemuksiin edellä mainituista teemoista.

Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin työttömien ääni ja tehdä näkyväksi heidän kokemuksiaan. Tavoitteena oli lisäksi tuottaa tietoa Etapin asiakkaiden kokemuksista ja selvittää, minkälainen vaikutus Etapilla tutkimukseen osallistuneiden kokemuksiin oli. Tiedon tuottaminen asiakkaiden kokemuksista tarjoaa mahdollisuuden hahmottaa työpajatoiminnan merkitystä heidän elämälleen ja näin ollen mahdollistaa toiminnan kehittämisen.

Työ on laadullinen eli kvalitatiivinen tapaustutkimus. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla viittä henkilöä, jotka olivat työllistymässä Etapin työpajalle. Jokaiselle tutkittavalle tehtiin kaksi haastattelua siten, että ensimmäinen haastattelu ajoittui joko ennen työpajajakson aloittamista tai aivan jakson ensimmäisiin päiviin. Toinen haastattelu ajoittui työpajajakson loppupuolelle, haastateltavasta riippuen 1–3 kuukauden päähän ensimmäisestä haastattelusta. Haastattelutyyppi oli teemahaastattelun ja puolistrukturoidun haastattelun välimaastossa, ja aineisto analysoitiin teoriasidonnaisesti.

Tulosten perusteella työttömät kokivat muiden ihmisten suhtautumisen itseensä muuttuneen jossain määrin työttömyyden myötä kielteiseen suuntaan. Etapin työpajajakson myötä muiden ihmisten suhtautumisessa koettiin olevan hienoista muutosta positiiviseen. Haastateltavat kokivat ennen työpajajaksoa kuuluvansa työttömien ryhmään, mutta tähän liittyvät merkitykset vaihtelivat. Yhteisenä piirteenä tuohon ryhmäjäsenyyteen liitettiin alisteinen asema yhteiskunnassa muihin ryhmiin nähden. Vertailua tehtiin erityisesti taloudellisesta menestyviin ja työssäkäyviin ihmisiin. Työpajajakson myötä tapahtuneet muutokset sosiaalisessa identiteetissä olivat moninaisia ja osin ristiriitaisia, mutta Etapistä muodostui kaikille tutkittaville tavalla tai toisella merkityksellinen ryhmä.

Asiasanat: työttömyys, työpajatoiminta, sosiaalinen identiteetti, normatiivinen minäkuva

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LAKKALA, LEEA:

“That one could be unemployed”

Experiences of Unemployment and Workshop Activity at Etappi

Bachelor's thesis 48 pages, appendices 3 pages

May 2017

The purpose of this thesis was to present the experiences of unemployed people about unemployment and workshop activities at Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry. The theories used are social self-image and social identity. The purpose was to determine how unemployed people perceive the views of others for being unemployed and to what kind of groups or social categories they have the sense of belonging to. The thesis examines the experiences and significance to the unemployed. The participants of this study were about to begin a period in workshop activity at Etappi and the thesis is also studying what kind of changes take place when participating in workshop activity.

This study is a qualitative case study. The data were collected by interviewing five people who were about to be employed as workshop workers at Etappi. Two interviews were conducted to each participant – the first interview was done before they started working at Etappi and the second interview, at the end of the employment period. The time between the two interviews ranged between one and three months. The interviews were a combination of semi-structured and theme interview.

The results suggest that the respondents experienced changes in perception of others towards them due to their status of being unemployed. This was negative. When participating in workshop activities in Etappi slight changes to positive were seen. The interviewees felt that they belong to the group of unemployed people but the meanings related to that group varied. Common view about that group was that the unemployed have a lower status in the society compared to other groups. The comparison was made especially to economically successful and employed people. The changes in social identity during workshop activity were different from one respondent to another but Etappi seemed to form a meaningful group for the participants.

Key words: unemployment, workshop activities, social identity, social self-image

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE.....	6
3	TYÖTTÖMYYS, TYÖKOKEILU JA ETAPPI	7
	3.1 Työttömyys	7
	3.2 Työkokeilu ja kuntouttava työtoiminta.....	10
	3.3 Yhteistyökumppani Tampereen seudun työllistämisyhdistys Etappi ry..	11
4	MINÄKÄSITYS JA SOSIAALINEN IDENTITEETTI.....	12
	4.1 Minä ja minäkäsitys	12
	4.1.1 Normatiivinen minäkäsitys	13
	4.2 Identiteetti	15
	4.2.1 Sosiaalisen identiteetin teoria.....	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
	5.1 Tutkimuskysymykset	19
	5.2 Tutkimusmenetelmä.....	19
	5.3 Tutkimuksen toteutus.....	21
	5.4 Aineiston käsittely ja analyysi	22
6	TUTKIMUSTULOKSET	24
	6.1 Mee töihin, senkin pummi	24
	6.2 Jos ei oo rahaa, ei oo valtaa	26
	6.3 Jes, sä oot just tollasessa paikassa	31
	6.4 Tosi outo välitila	33
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	38
8	POHDINTA.....	41
	8.1 Eettisyys ja luotettavuus	41
	8.2 Jatkotutkimusehdotuksia.....	43
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	46
	Liite 1. Haastattelukysymykset	46
	Liite 2. Kirjallinen suostumus tutkimukseen.....	48

1 JOHDANTO

Usein vanhaa tuttua nähdessä tai uuteen ihmiseen tutustuesssa ensimmäisten kysymysten joukossa kuulee kysyttävän ”Mitä teet?” Usein tällä kysymyksellä viitataan opiskelu- tai työpaikkaan. Määritämme itseämme usein ammattimme ja työmme kautta, mikä on varsin luontevaa, sillä kokopäivätyössä työskentelevä viettää noin puolet hereillä oloajastaan töissä. Omassa lähipiirissäni oleville työttömille nämä kysymykset tuntuvat olevan joka kerta yhtä epämiellyttäviä. Mihin perustaa käsitys itsestään ja mihin voi tuntea kuuluvansa yhteiskunnassa, jos ei ole (työ)paikkaa, johon kuulua?

Paitsi että tuntemilleni työttömille on hankala määrittää, mihin he kuuluvat, tuntuu työttömyydestä kertominen muille ihmisille olevan heille epämieluisia. Mitä tuo toinen ihminen minusta ajattelee, jos kerron etten ole töissä? Pitääkö hän minua huonompana? Tämän kaltaiset huolet valtaavat helposti mielen, mikä ei sinänsä ole yllättävää, sillä julkisessa keskustelussa työttömyyteen ilmiönä sekä valitettavan usein myös työttömiin ihmisiin liitetään kielteisiä merkityksiä. Opinnäytetyön nimi ”Että sais kyllä olla työtön” juontaa juurensa erään haastateltavan vastauksesta kysymykseen, mitä ajatuksia herättää se, että kuuluu ryhmään työttömät. Vastaus kuvaa mielestäni hyvin toivetta siitä, että olisi hyväksytympää olla työtön, ettei tarvitsisi tulla epämieluisa olo siitä, kun joku kysyy ”Mitä teet?”

Havaintoni työttömänä olleiden ystäväni kokemuksista saivat minut kiinnostumaan, mitä työttömät oikeastaan uskovat muiden ajattelevan itsestään työttömyyden vuoksi ja mihin he kokevat kuuluvansa yhteiskunnassa ilman työn tai opiskelun kautta määrittyvää paikkaa. Ajatus työpajatoiminnan myötä tapahtuvien muutosten tutkimisesta tuli mieleeni niin ikään sitä kautta, kun muutama ystäväni aloitti työkokeilun. Minua alkoi kiinnostaa, miten asetelma muuttuu, kun ihmisellä onkin paikka, vaikkei juuri työpaikka olisikaan.

Toteutin tutkimuksen yhteistyössä Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry:n kanssa. Etappi oli jäänyt mieleeni siitä, että olin käynyt katsomassa siellä kunnostettavia ja myytäviä polkupyöriä erään siihen aikaan työttömänä olleen ystäväni kanssa. Opinnäytetyöideaa pohtiessani tuo käynti muistui mieleeni, minkä seurauksena esittelin ideani Etapilla, ja he lähtivät mukaan.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tehdä näkyväksi työttömien kokemuksia työttömyydestä – miten he kokevat muiden ihmisten suhtautumisen itseensä työttömänä sekä minkälaisiin ryhmiin tai sosiaalisiin kategorioihin he kokevat kuuluvansa ja minkälaisia merkityksiä näillä ryhmillä heille on. Tutkimukseen osallistuneet työttömät olivat työpajatoiminnassa Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry:ssä ja tutkimuksen toisena tarkoituksena on selvittää, minkälaisia vaikutuksia Etapin työpajatoiminnalla on asiakkaan kokemuksiin näistä teemoista.

Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä näkyväksi työttömien kokemuksia ja tuoda heidän äänensä kuuluviin. Tavoitteena on lisäksi tuottaa laadullista tietoa Etapin toiminnasta ja heidän asiakkaidensa kokemuksista. Kun ymmärretään paremmin asiakkaiden kokemusmaailmaa, antaa se myös mahdollisuuden toiminnan kehittämiseksi ja toiminnan vaikutusten näkyväksi tekemiselle.

3 TYÖTTÖMYYS, TYÖKOKEILU JA ETAPPI

Koska opinnäytetyöni tutkimuskohteena ovat työttömät, aloitan määrittelemällä ja pohtimalla työttömyyden ja työttömän käsitteitä. Tutkimukseeni osallistuneet henkilöt olivat työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry:ssä, joten avaan, mitä työkokeilu ja kuntouttava työtoiminta tarkoittavat. Esitelen lopuksi myös lyhyesti yhteistyökumppanini Etapin.

3.1 Työttömyys

Koska tämän tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on tarkastella työttömien kokemuksia siitä, miten muut määrittelevät heitä työttömyyden perusteella, on oleellista tarkastella sitä, miten yhteiskunta määrittelee työttömän. Sillä, miten julkinen valta määrittelee jonkin ryhmän, tässä tapauksessa työttömät, on vaikutusta siihen, miten työttömistä puhutaan julkisessa keskustelussa. Julkinen keskustelu taas vaikuttaa väistämättä ihmisten mielipiteisiin ja luo tietynlaisia mielikuvia.

Julkisessa keskustelussa työttömyydestä puhutaan usein luvuin, joiden halutaan olevan mahdollisimman yksinkertaisia. Puhutaan käsitteistä ”työtön” ja ”työttömyysaste”, mutta Koistinen (2014, 162) kysyykin, tiedämmekö mitä nämä tilastoissa käytetyt sanat edes merkitsevät. Sanojen arkimerkitys ja tilastollinen merkitys ovat toistaan poikkeavia riippuen muun muassa siitä, kenet luetaan työttömäksi ja mihin lukuun työttömien määrää verrataan. (Koistinen 2014.)

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM 2017) mukaan vuoden 2017 maaliskuussa työ- ja elinkeinotoimistoissa oli yhteensä 636 200 työnhakijaa. Tuo luku pitää sisällään hyvin erilaisia työnhakijoita. Työssä käyviä työnhakijoita oli 171 800, mihin sisältyy myös työ- ja elinkeinohallinnon palveluilla työllistetyt, joita oli 22 400. Työttömiä työnhakijoita työ- ja elinkeinoministeriön mukaan oli 317 300. Tilastokeskuksen mukaan maaliskuun 2017 lopussa Suomessa oli työttömänä 260 000 ihmistä, joista pitkäaikaistyöttömiä oli 112 000 työttömyysasteen ollessa 9,6 % (STV 2017).

Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyysluvut eroavat toisistaan, sillä näiden eri instituutioiden määritelmät työttömyydestä ovat ensinnäkin erilaisia.

TEM:n Työnvälitystilastossa työttömyyden määritelmänä on, ettei henkilöllä ole työsuhdetta eikä hän työllisty yritystoiminnassa. Lisäksi Työnvälitystilastossa kokoaikaisesti lomautetut luetaan työttömiin, mutta päätoimisia opiskelijoita ei. Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen työttömyyden määritelmä on tiukempi: se edellyttää työttömiltä aktiivista työnhakua edeltävien 4 viikon aikana ja valmiutta ottaa työtä vastaan seuraavien 2 viikon aikana. (TEM 2017b.)

Tilastot perustuvat myös eri aineistoon, sillä työ- ja elinkeinoministeriön luvut perustuvat työnvälitystilastoihin, eli työvoimatoimiston asiakasrekisteriin, kun taas Tilastokeskus mittaa työttömyyttä työvoimakyselyllä. (Koistinen 2014, 162–165; TEM 2017b.)

Pertti Alasuutari (2007) toteaa, että jonkin ihmisryhmän määrittelemisen tapa vaikuttaa lukuihin, joita voidaan käyttää kyseistä toimijan asemaa kohtaan harjoitetun politiikan puolustamiseen ja kritisointiin. Hän näkee väestö- ja työvoimatilastot esimerkkinä siitä, kuinka näennäisen neutraali kategorisointi on kiinteä osa yhteiskunnallisten hierarkioiden legitimoimista (Alasuutari 2007, 183). Kun tilastoja tarkastelee tarkemmin, voi huomata työttömien joukon muodostuvan hyvin erilaisista kategorioista ja erilaisista elämäntilanteista. Työttömyyttä on myös eri lajeja, kuten kausityöttömyys, suhdannetyöttömyys, kitkatyöttömyys, rakennetyöttömyys ja piilotyöttömyys (Koistinen 2014). Kuitenkin julkisessa keskustelussa työttömyydestä puhutaan usein käyttäen melko yksinkertaistaviakin lukuja, jolloin samalla tehdään työttömistä yksi yhtenäinen massa. Lisäksi tyypillisesti esimerkiksi uutisoinnissa työttömyyteen kerrotaan kohdistettavan tietynlaisia poliittisia toimia, ja vaikka työttömyyttä ehkä tarkoitetaan ajateltavan ilmiönä, johon nuo toimet kohdistuvat, luovat ne samalla mielikuvaa siitä, minkälainen ihminen on työtön.

Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeisiin kuuluu työn vastaanottamista estävien kannustinloukkujen purkaminen ja rakenteellisen työttömyyden alentaminen (Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019 Päivitys 2016). Näihin tavoitteisiin pyritään mm. tiukentamalla työttömyysturvan ehtoja.

Esityksen tarkoituksena on nopeuttaa työn vastaanottamista ja lyhentää työttömyysjaksoja tiukentamalla työttömien velvollisuutta hakea tarjottua työtä ja velvollisuutta osallistua työllistymisedellytyksiä parantaviin aktiivitoimenpiteisiin työttömyysetuuden menettämisen uhalla. (HE 210/2016)

Työttömyysturvan seuraamusjärjestelmän tarkoituksena on ohjata työttömiä hakemaan aktiivisesti työtä ja parantamaan edellytyksiään työllistyä. Seuraamusjärjestelmä ei yksinään vaikuta työttömien työllistymiseen, vaan edellytyksenä on, että työ- ja elinkeinotoimistot tehostavat työnhakijan omatoimisen työnhaun seuranta ja työn tarjoamista nykyisestä. (HE 210/2016)

Toimintasuunnitelmassa mainitaan toimiksi tiukennukset velvollisuuteen ottaa tarjottu työ vastaan sekä tiukennukset velvoitteisiin osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin, vaikkakin hallituksen esityksessä mainitaan myös, ettei tämä seuraamusjärjestelmä eli työttömyysetuuden menettämisen uhka yksinään vaikuta työttömien työllistymiseen. Lisäksi tarvitaan myös tiukempaa seuranta. Mielikuvaksi voi helposti muodostua, että tällä hetkellä työttömät eivät halua ottaa työtä vastaan tai osallistua työllistämistä edistäviin palveluihin.

Palataan tarkastelemaan vielä vuoden 2017 maaliskuun tilastoja. Työ- ja elinkeinotoimistoissa oli maanlaajuisesti uusia avoimia työpaikkoja 60 000 (SVT 2017). Jos käytetään Tilastokeskuksen tiukempaa määritelmää työttömästä, työttömiä oli samaan aikaan 260 000 ihmistä. Toki työpaikkoja on enemmän kuin TE-toimistoissa ilmoitetut paikat, mutta niin on tosiasiaa työtä vaille olevia ihmisiäkin. Tilastokeskuksen määritelmän mukaisesti nämä työttömät olivat ihmisiä, jotka ovat viimeisen neljän viikon aikana hakeneet aktiivisesti työtä. Vaikka on tilastollisesti selvää, ettei työpaikkoja ole riittävästi edes kaikille aktiivisesti töitä etsiville, kohdistuvat hallituksen toimet silti työttömiin itseensä.

Työttömyys on yhteiskunnassamme korkeasuhdannejaksoja lukuun ottamatta pysyvä ilmiö ja osa väestöstä on välttämättä työelämän ulkopuolella (Sulkunen, 2003, 137). Työttömyyden sosiaalisia, psykologisia ja terveysvaikutuksia on etenkin 1990-luvun laman aikana ja jälkeen tutkittu paljon (esimerkiksi Pertti Koistinen 2014 esittelee kymmeniä työttömyyttä eri näkökulmista käsitteleviä tutkimuksia teoksessaan Työ, työvoima ja politiikka). Tässä opinnäytetyössä mielenkiinto kohdistuu erityisesti työttömän kokemukseen itsestään suhteessa muihin, eli sosiaaliseen ympäristöönsä. Tätä tarkastellaan normaatiivisen minäkuvan ja sosiaalisen identiteetin teorian näkökulmista, jotka esittelen myöhemmin.

3.2 Työkokeilu ja kuntouttava työtoiminta

Työ- ja elinkeinoministeriön (2017a) mukaan työkokeilu on työpaikalla tai esimerkiksi yhdistyksen järjestämässä työpajassa tapahtuvaa työllistymistä edistävää palvelua, johon hakeudutaan TE-toimiston kautta tai sen kanssa yhteistyössä. Työkokeilussa ei solmita työsuhdetta, eikä sen ajalta saa palkkaa, mutta työkokeiluun osallistuja on oikeutettu korotettuun työttömyystukeen sekä kulukorvaukseen 9€/päivä. Työkokeilun tarkoituksena on selvittää työttömän ammatinvalinta- ja uravaihtoehtoja tai tukea paluuta työmarkkinoille. Työkokeilun kesto on yksilöllinen riippuen kokeilun tarkoituksesta, mutta se voi kestää samalla työnantajalla enintään kuusi kuukautta. Tyypillisesti työkokeilu kestää yhdestä kolmeen kuukautta ja päivittäinen työaika on 4–8 tuntia päivässä. (TEM 2017a, TEM 2013.)

Vuosina 2017 ja 2018 työkokeilua voidaan käyttää myös nk. rekrytointikokeiluna, joka on tarkoitettu sellaisille työnhakijoille, joiden ammatillinen osaaminen ja työelämävalmiudet ovat kunnossa. Rekrytointikokeilu tarkoittaa sitä, että työtön menee työkokeiluun sellaiseen yritykseen, jossa on aikomus palkata uusi työntekijä. Rekrytointikokeilu antaa työnantajalle mahdollisuuden arvioida työtä hakevan henkilön soveltuvuutta tarjolla olevaan työtehtävään ennen varsinaisen työsopimuksen tekemistä ja sen kesto on enintään kuukausi. Myös rekrytointikokeilu on palkaton, mutta se ei tavallisen työkokeilun tavoin kuitenkaan oikeuta korotettuun työttömyystukeen tai kulukorvaukseen, vaan henkilö saa saman rahan kuin työttömänä ollessa. (TEM 2017a.)

Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu pitkään työttömänä olleille työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville henkilöille. Sen tavoitteena on parantaa työllistymismahdollisuuksia tai mahdollisuutta osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin sekä parantaa henkilön arjen- ja elämänhallintaa. Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, eli siinä on mukana myös kunnan sosiaalityö. Kuntouttavassa työtoiminnassa ollessaan henkilö ei ole työsuhteessa, vaan palvelun asiakkaana, vaikka työtehtävät voivatkin vastata todellisia työtehtäviä. Myös kuntouttavan työtoiminnan ajalta voidaan maksaa korotettua työttömyystukea sekä kulukorvausta. (THL 2015.)

3.3 Yhteistyökumppani Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry

Yhteistyökumppaniksi tutkimukseen lähti Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry, joka tarjoaa työpajatoimintaa syrjäytymisvaarassa oleville työttömille ja pitkäaikaistyöttömille. Etapin tarkoituksena on muun muassa työttömien elämän- ja arjenhallinnan vahvistaminen sekä terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen. Asiakkaille tarjotaan tukityön lisäksi neuvontaa ja ohjausta sekä työvalmennusta ja yksilöohjausta. Etapille voi hakeutua itsenäisesti, mutta asiakkaat ohjautuvat sinne myös oppilaitoksista, työ- ja elinkeinotoimistoista, työvoiman palvelukeskuksesta ja sosiaalitoimesta. Työllistyminen Etappiin tapahtuu palkkatuetun työn tai työkokeilun kautta sekä siellä voi suorittaa myös opintoihin liittyviä työharjoittelujaksoja. Etapilla on useita työpajoja, joille asiakkaat ohjautuvat mielenkiintonsa mukaan. Eri työpajoja ovat polkupyöräpaja, leirivälinepaja, autopaja, mediapaja, puupaja sekä siivouspaja. Työtehtävät ovat vaihtelevia ja päivien pituus on neljästä kuuteen tuntia. (EtappiWEB 2016, Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry 2015.)

4 MINÄKÄSITYS JA SOSIAALINEN IDENTITEETTI

Pohdin pitkään, mitkä käsitteet nostan opinnäytetyöni keskiöön. Halusin alusta asti tutkia, minkälaisia vaikutuksia työttömyydellä on itse työttömän ja ympäröivän ympäristön väliseen suhteeseen. Aloitin tutustumalla muun muassa käsitteisiin identiteetti, sosiaalinen identiteetti, itsetunto, itsearvostus, minäkuva sekä minäpystyvyys. Itsetunto, itsearvostus ja minäpystyvyys linkittyvät vahvasti toisiinsa, ja ovat nekin mielenkiintoisia lähtökohtia, mutta kuvaavat enemmän yksilöllisiä psykologisia prosesseja. Itse olen kiinnostunut enemmän siitä, miten ihminen, tässä tapauksessa työtön, kokee itsensä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja yhteisöön, johon mahdollisesti kuuluu. Siksi päädyin ottamaan keskeiseksi käsitteiksi minäkäsitykseen kuuluvan normatiivisen minäkäsityksen, joka tarkastelee sitä, millaisena yksilön mielestä muut näkevät hänet (Aho 2002) sekä sosiaalisen identiteetin teorian, joka tarkastelee tietoisuutta kuulumisesta johonkin sosiaaliseen ryhmään ja näiden ryhmäjäsenyyksien tärkeyttä ja merkityksiä (Haslam, Reicher & Platow 2012). Määrittelen aluksi minäkuvaan liittyvää termistöä ja minäkuvan paikkaa siinä kokonaisuudessa, minkä jälkeen tarkastelen identiteetin käsitettä sekä esittelen sosiaalisen identiteetin teorian.

4.1 Minä ja minäkäsitys

Kuten useissa yksilön minää ja minäkäsitystä tarkastelevissa tutkimuksissa ja kirjallisuudessa todetaan, minään ja minäkäsitykseen liittyvät keskeiset käsitteet ovat usein sekavia tai päällekkäisiä, niitä voidaan käyttää toistensa synonyyminä tai eri käsitteistä käytetään hieman eri määritelmiä. Eri tutkijat määrittelevät muun muassa persoonallisuuden, identiteetin, minän, minäkäsityksen, itsearvostuksen ja itsetunnon eri tavalla. (esim. Aho 2002, 16; Saastamoinen 2006, 170-171.)

Sekä Aho (2002) että Ojanen (1996) määrittelevät persoonallisuuden yksilöstä saaduksi kokonaiskuvaksi, jonka ydin on hänen minänsä. Persoonallisuuden ja minän ero nähdään siinä, että persoonallisuus on se, mitä muut näkevät ja kokevat yksilöstä, ja minä on se, mitä henkilö itse näkee ja kokee. Ojanen (1996, 31) erottaa minästä kolme osaa: identiteetin, minäkuvan ja itsetunnon, joista minäkuva vastaa kysymykseen ”Millainen minä

olen?” Ahon (2002) mukaan minään liittyy aina kaksi ulottuvuutta – minä subjektina (kokijana, tekijänä) ja minä objektina (koettuna, tekemisen kohteena). Subjektiminä on mukana kaikessa käyttäytymisessä ja hallitsee toimintaa, mutta sen mittaaminen tai arviointi on hankalaa. Objektiminää taas henkilö itse voi tutkia ja tarkastella ns. ulkopuolisena. Jos kerron omasta toiminnastani tai muistelen käymääni keskustelua, omasta minästäni tulee kuvailtava objekti. Minän objektiiviseen ulottuvuuteen ihminen myös sisällyttää muiden ihmisten asenteita itsestään ja se muokkaantuukin ryhmätilanteissa ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Aho 2002, 17.)

Termejä minäkäsitys ja minäkuva pidetään usein toistensa synonyymeinä ja niin on myös tässä tutkimuksessa. Minäkäsitys tai minäkuva on osa ihmisen minää. Minään sisältyy myös tiedostamattomia tai torjuttuja alueita, mutta minäkäsitys on ihmisen *itsensä tiedostama* kokonaiskäsitys itsestään. Minäkuva siis pitää sisällään ensisijaisesti objektiminän. Minäkuva on ihmisen käsitys siitä, millainen hän on – käsitys omasta itsestä suhteessa ympäröivään maailmaan. Siinä missä ihmisen minä voi sisältää tiedostamattomia alueita, minäkäsitys voi sisältää ominaisuuksia, joita ihmisellä ei tosiasiaassa ole. Ihminen voi pitää itseään esimerkiksi erittäin tarkkana ja pedanttina, mutta todellisuudessa hän onkin hajamielinen. (Aho 2002.)

Minäkäsitys voidaan jakaa reaalinäkuvaan, ihanneminäkuvaan ja normatiiviseen minäkuvaan. Reaalinäkuva tarkoittaa ihmisen todellista, tiedostettua käsitystä siitä, millainen hän on. Reaalinäkuva muodostuu ulkoisesta tai julkisesta minäkäsityksestä, joka tulee esiin vuorovaikutustilanteissa sekä niin sanotusta henkilökohtaisesta minäkuvasta, jota ei välttämättä paljasteta muille. Ihanneminäkuvalla tarkoitetaan ihmisen käsitystä siitä, millainen hän haluaisi olla, ja se heijastaa ihmisen sisäistä ympäristön vaatimuksia ja odotuksia, joista syntyy sisäinen paine muuttua ja kehittyä paremmaksi. Normatiivinen minäkäsitys pitää sisällään sen, millaisena yksilön mielestä muut näkevät hänet, millaisena he häntä pitävät ja minkälainen he haluaisivat hänen olevan. (Aho 2002, 19.)

4.1.1 Normatiivinen minäkäsitys

Ahon (2002, 19) mukaan normatiivinen minäkäsitys tai -kuva muodostuu siis ympäristön eli muiden ihmisten odotuksista yksilöä kohtaan. Henkilö tiedostaa nämä odotukset, mutta ei välttämättä sisäistä niitä, kuten ihanneminäkuvassa. Ympäristön odotuksista

muodostuu siis ulkoinen paine muuttua tiettyyn suuntaan. Kuten reaali- ja ihanneminäkäsityksetkin, myös normatiivinen minäkuva jaetaan vielä tyypillisesti neljään osa-alueeseen, jotka ovat suoritusminäkuva, sosiaalinen minäkuva, emotionaalinen minäkuva ja fyysis-motorinen minäkuva (kuvio 1.)

Kuvio 1.

Suoritusminäkuvasta voidaan käyttää myös termejä akateeminen minäkuva tai opiskelijaminäkuva. Sillä siis viitataan siihen, minkälaisena ihminen pitää itseään, tai uskoo muiden pitävän itseään, kognitiivisissa suoritusilanteissa. Sosiaalinen minäkuva liittyy siihen, millainen ihminen on ryhmässä ja minkälaiset hänen suhteensa ovat muihin. Emotionaalinen minäkuva sisältää tunteet ja luonteenpiirteet ja fyysis-motorinen viittaa ulkoihin ja fyysisiin ominaisuuksiin. (Aho 2002, 19.)

Sulkusen (2003, 137) mukaan pitkittynyt työttömyys voi muodostua osaksi ihmisen minäkuvaa. Tällöin se ei ole enää poikkeuksellinen vaihe elämässä, vaan osa ihmistä. Tosin työttömyys minäkuvana voi Sulkusen mukaan saada monia eri muotoja. Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, miten työttömyys vaikuttaa ihmisen normatiiviseen minäkuvaan. Kokevatko tutkimukseeni osallistuvat henkilöt, että muiden ihmisten suhtautuminen ja odotukset heitä kohtaan muuttuisivat työttömyyden seurauksena ja syntykö näistä odo-

tuksista ulkoinen paine muuttua johonkin suuntaan. Kiinnostuksen kohteena ovat työttömien kokemukset näistä odotuksista ja niiden merkityksestä heille sekä mahdollinen muutos niissä työkokeilun tai kuntouttavan työtoiminnan myötä.

4.2 Identiteetti

Termistä identiteetti puhutaan monissa psykologiaa ja sosiaalipsykologiaa käsittelevissä teoksissa (mm. Ahokas, Lahikainen, Pirttilä-Backman & Suoninen 2011, Aho & Laine 2002, Ojanen 1996.) Identiteetistä puhutaan myös kulttuuritutkimuksen (mm. Hall 1999) ja sosiologian (mm. Sulkunen 2003) puolella. Identiteetin käsitettä määritellään eri yhteyksissä hyvin eri tavalla ja voidaankin puhua erilaisista etnisistä, kansallisista, tai esimerkiksi ammatti- tai sukupuoli-identiteetistä.

Identiteetin ja minäkuvan käsitteen suhde toisiinsa vaihtelee myös eri tutkimuksissa. Esimerkiksi Aho (2002) näkee identiteetin olevan yläkäsite, joka pitää sisällään minäkuvan, kun taas Ojanen (1996) ajattelee identiteetin ja minäkuvan minän eri osioiksi, joiden välinen raja on tosin liukuva. Hän tulkitsee minäkuvan identiteettiä laajemmaksi käsitteeksi, jossa identiteetti on ikään kuin limittäin minäkuvaan kuuluva, mutta siitä erottuva osa. Psykologiassa identiteetin siis ajatellaan liittyvän läheisesti minän käsitteeseen (mm. Ahokas ym. 2011, 96; Aho 2002, 18; Ojanen 1996, 31.) Ojansen (1996) mukaan identiteetti vastaa kysymykseen ”Kuka minä olen?” ja ”Minne minä kuulun?” Aho (2002) näkee identiteetissä niin ikään olevan persoonallisen ulottuvuuden lisäksi kyse paikan määrittelystä (minne kuuluu). Hänen mukaansa identiteetissä korostuvat myös sosiaaliset tekijät, kuten perhe, työ, ammatti, roolit, kansallisuus ja niin edelleen.

Saastamoisen (2006, 172) mukaan identiteetistä puhutaan silloin, kun ihmisen minuus muuttuu kohteeksi, eli sitä arvotetaan ja määritellään. Identiteetin avulla ihminen liittyy itsensä muihin samaistumalla ja toisaalta myös erottuu muista, mikä vaatii esimerkiksi erottelua meihin ja muihin. Identiteetin kautta ihminen määrittää itseään suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä ja kulttuuriinsa, ja se ikään kuin yhdistää ihmisen psyykkisen maailman sosiaaliseen ympäristöön. Hallin (1999) mukaan identiteetti syntyy minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa ja on jatkuvassa prosessissa. Identiteetti ei ole valmiina ihmisessä, vaan se rakentuu jatkuvasti.

Lahikaisen (2011, 96-97) ja Saastamoisen (2006, 172) mukaan identiteetin käsite jaetaan tyypillisesti kahteen osaan – persoonalliseen ja sosiaaliseen identiteettiin. Persoonallinen identiteetti tarkoittaa jatkuvuuden ja johdonmukaisuuden tunnetta yksilön minäkokemuksessa koko elämän aikajanalla, ja se auttaa ihmistä kokemaan itsensä samaksi eri aikoina ja eri tilanteissa. Sosiaalisella identiteetillä tarkoitetaan ihmisen samaistumista tai liittämistä tiettyihin sosiaalisiin ryhmiin tai yhteisöihin, mikä tapahtuu sosiaalisen vertailun myötä. ”Vertailussa käytetään kulttuurisesti kehittyneitä sosiaalisia kategorioita, joiden avulla ihmisiä luokitellaan samanlaisiksi ja erilaisiksi, keskenään yhteenkuuluviksi tai ulkopuolisiksi” (Lahikainen 2011, 97.)

Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu nimenomaan sosiaaliseen identiteettiin. Usein esimerkiksi itseään uudelle ihmiselle esitellessä ensimmäisenä mieleen tulevat asiat, kuten koulu, jossa opiskelen tai työpaikka, jossa työskentelen, joten minua kiinnostakin selvittää minkälaisiin ryhmiin ja yhteisöihin työtön itsensä liittyy, mihin hänet ulkopuolelta liitetään ja minkälaisia merkityksiä näillä ryhmäjäsenyyksillä on.

4.2.1 Sosiaalisen identiteetin teoria

Sosiaalipsykologien Tajfelin ja Turnerin (1986) kehittämä sosiaalisen identiteetin teoria tarkastelee ryhmäjäsenyyksien merkitystä yksilön identiteettiin sekä ryhmien välisiin prosesseihin. Sen perusajatuksen voi tiivistää kolmeen havaintoon:

1. Yksilö sisällyttää ryhmään kuuluvuutensa osaksi minäkäsitystään.
2. Yksilöt pyrkivät pitämään yllä myönteistä minäkuvaa itselleen suotuisan ryhmävertailun avulla.
3. Ryhmärajojen tiedostaminen luo eroja, sosiaalisia kategorioita. (Ahokas 2011, 220.)

Sosiaalisen identiteetin teorian kehittäjä Henri Tajfel (1974, 1982) osoitti minimaalisten ryhmien kokeillaan, että ihminen muodostaa sosiaalisen identiteetin jo pelkän ryhmäjaon ja ryhmien nimeämisen perusteella (Ahokas 2011, 220). Tajfelin kokeissa joukko ihmisiä jaettiin sattumanvaraisesti kahteen ryhmään ja osallistujille kerrottiin ryhmäjaon tapahtuneen jonkin hyvin mitättömän asian perusteella, kuten minkälaisesta taiteesta he pitivät.

Kokeissa osallistujat antoivat tiettyä rahasummaa vastaavia pisteitä oman ryhmänsä (sisäryhmän) sekä toisen ryhmän (ulkoryhmän) jäsenille. Vaikka osallistujat eivät tunteneet toisiaan, eikä heillä ollut millään lailla omaa etuaan pelissä, koehenkilöt osoittivat selvää oman ryhmänsä suosimista pelkästään sen tiedon varassa, että tiesivät henkilöiden kuuluvan samaan ryhmään itsensä kanssa. Tutkimusten tulokset osoittivat, että ryhmäkäyttäytyminen voi muodostua hyvin pienin edellytyksin. Lisäksi myöhemmissä kokeissa osallistujat kertoivat tuntevansa itsensä enemmän sisäryhmänsä jäseneksi, pitävänsä ryhmäläisistään enemmän ja arvioivat sisäryhmäläiset luotettavimmiksi, kuin ulkoryhmäläiset. (Haslam ym. 2012, 76; Ahokas 2011, 220-221.)

Sosiaalisen identiteetin teorian kehyksenä on oletus siitä, että yhteiskunta muodostuu hierarkkisesti eri sosiaaliryhmistä, jotka ovat valta- ja statussuhteessa toisiinsa. Nämä valta- ja statussuhteet ovat teorian mukaan ominaisia suurempien sosiaaliryhmien (esimerkiksi miehet ja naiset, suomalaiset ja ruotsalaiset tai miksei myös työttömät ja työlliset) lisäksi myös pienempien ja lyhytaikaisempien ryhmien (esimerkiksi koululuokat) välisissä suhteissa. Nämä sosiaaliset luokat tai kategoriat sekä pienemmät ryhmät luovat jäsenilleen sosiaalisen identiteetin. Koska ihmisellä on luontainen pyrkimys myönteisen minäkuvan rakentamiseen, hakeutuu hän arvostettujen ryhmien jäseneksi, jos mahdollista ja pyrkii edistämään oman sisäryhmän (me) etua muihin ulkoryhmiin (he) nähden. (Ahokas n.d.)

Oleellista sosiaalisen identiteetin kannalta on samastuminen, mikä tarkoittaa sitä, että ihminen tuntee yhteyttä tiettyyn ihmisryhmään. Ihmiset kuuluvat lähtökohtaisesti moneen eri ryhmään mm. sukupuolensa, kansalaisuutensa ja ikänsä perusteella, mutta osan ryhmäjäsenedyksistä voi valita. Esimerkiksi ammatinvalinnalla, harrastuksilla tai tiettyyn poliittiseen ryhmään liittymisellä ihminen voi vaikuttaa siihen, minkälaisiin ryhmiin kuuluu ja minkälaista sosiaalista identiteettiä rakentaa. Eri tilanteissa ihmisellä aktivoituu eli korostuu tilanteeseen parhaiten sopiva identiteetti. Esimerkiksi, jos kuulen jonkun puhuvan ikävään sävyyn opiskelijoista, opiskelijan identiteettini korostuu, ja tunnen todennäköisesti ärsytystä puhujaa kohtaan. Yksilön identiteetistä voi korostua eri tilanteissa esimerkiksi hoitajan, opiskelijan, teatteriharrastajan, isän, moottoripyöräharrastajan tai vaikkapa luonnonsuojelijan identiteetti. Toisaalta eri identiteettejä saatetaan korostaa myös ulkoa päin vasten ihmisen tahtoa, esimerkiksi huudahduksessa ”nainen ratissa”. Sosiaalinen identiteetti on siis muuttuva ja joustava pysyvämpään minäkuvaan nähden. (Ahokas 2011, 221-222.)

Kaikkialla, missä ihminen näkee toisia ihmisiä, hän lähes automaattisesti määrittää vastaantulijoita iän, sukupuolen, mahdollisesti myös varallisuuden tai kansalaisuuden mukaan. Ihminen vertailee itseään jatkuvasti muihin, ja havainnoimalla eroja ja yhtäläisyyksiä luokittelee muita ihmisiä sekä määrittää oman asemansa ympäristössään. Tällainen luokittelu, sosiaalinen kategorisointi, on välttämätöntä. Se helpottaa ympäristön jäsentämistä sekä arjessa toimimista, kun mielikuva ja käsitys toisista ihmisistä yksinkertaistuu. Sosiaaliset kategoriat ovat aina historiallisia ja kulttuurisia, eli ne vaihtelevat kulttuureittain ja aikakausittain. Kielellä on tärkeä rooli luokittelussa, sillä sosiaalisia kategorioita pidetään yllä ja määritellään arkisessa keskustelussa sekä luodaan ja vahvistetaan julkisessa keskustelussa, kuten lehdistössä ja televisiossa. Usein sosiaalisten kategorioiden kuvaukset ovat karkeita yleistyksiä, stereotyyppioita, tietystä ihmisryhmästä. (Lahikainen 2011, 98-100; Pirttilä-Backman 2011, 244-245.)

Sosiaalinen identiteetti on osa minäkuva ja muodostuu ensinnäkin yksilön tietoisuudesta siitä, että kuuluu sosiaaliseen ryhmään sekä toisekseen tämän jäsenyyden arvosta ja emotionaalisesta merkityksestä, jotka muodostavat Tajfelin (1972) mukaan itsetunnon. (Ahokas 2011, 223). Eli kun tiettyyn ryhmään kuuluminen tuottaa esimerkiksi ylpeyttä tai muita positiivisia tunteita, nostaa se myös itsetuntoa. Teoriaa on kuitenkin myös kritisoitu (Abrams & Hoggs 1990) etenkin itsetunto-oletuksen osalta, sillä sille ei ole pitäviä empiirisiä todisteita (Ahokas n.d.). Tätä on selitetty esimerkiksi sillä, että positiivisen erotuvuuden ja itsetunnon ei katsota olevan samaa analyysitasoa, sillä toinen tarkastelee yksilötasoa ja toinen ryhmätasoa. (Haslam ym. 2012, 72; Ahokas 2011, 223; Ahokas n.d.)

Tässä opinnäytetyössä sosiaalisen identiteetin teoria kulkee tutkimuksen viitekehyksenä. Lähdän oletuksesta, että on olemassa ryhmä tai kategoria nimeltä työttömät, joka vertautuu esimerkiksi ryhmiin työssäkäyvät, yrittäjät tai opiskelijat. Minua kiinnostaa selvittää, tuntevatko työttömät ensinnäkin kuuluvansa työttömien ryhmään, minkälaisia merkityksiä ja arvoja tähän ryhmäjäsenyyteen liittyy, minkälaisiin muihin ryhmiin työttömät kokevat kuuluvansa sekä muuttuvatko työttömyyteen liittyvät merkitykset työkokeilun myötä. Muodostuuko Etapista työttömille merkityksellinen ja arvokas ryhmä ja miten työttömyys koetaan työkokeilussa ollessa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni perustuvat teoreettisiin käsitteisiin normatiivinen minäkuva ja sosiaalinen identiteetti, sillä nämä teoriat ovat tutkimukseni taustalla kulkeva viitekehys. Normatiivinen minäkuva ja sosiaalinen identiteetti ovat laaja-alaisia käsitteitä, joten koin tarpeelliseksi avata kysymykset helpommin lähestyttävään muotoon alakysymysten avulla.

1. Miten työttömät kokevat, että työttömyys on muokannut heidän normatiivista minäkuvaansa ja sosiaalista identiteettiään?
 - a. Miten työttömät kokevat muiden ihmisten suhtautuvan heihin työttömyyden perusteella ja mitä se heille merkitsee (normatiivinen minäkuva)?
 - b. Minkälaisiin ryhmiin tai sosiaalisiin kategorioihin työttömät kokevat kuuluvansa ja minkälaisia merkityksiä näillä ryhmillä tai kategorioilla on (sosiaalinen identiteetti)?

2. Millaisia vaikutuksia Etapin työpajatyöskentelyllä on työttömien kokemuksiin normatiivisesta minäkuvastaan ja sosiaalisesta identiteetistään?
 - a. Ovatko työttömien kokemukset toisten ihmisten suhtautumisesta itseensä muuttuneet työpajatyöskentelyn aikana (normatiivinen minäkuva)?
 - b. Kokevatko työttömät kuuluvansa Etapilla johonkin ryhmään ja mikä tämän ryhmän merkitys on (sosiaalinen identiteetti)?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Aineiston hankkimiseksi käytin haastattelua. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on tarkastella jonkin ilmiön tai kohteen tarkoituksia ja merkityksiä ja sen keskiössä on elämismailman tutkiminen ja pyrkimys ilmiön ymmärtämiseen kokonaisvaltaisesti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, Tuomivaara 2005, 29.) Opinnäytetyöni on tapaustutkimus, sillä se rajautuu

tutkimaan nimenomaan Etapin asiakkaiden kokemuksia ja Etapin vaikutuksia heidän kokemuksiinsa. Tapaustutkimukselle on tyypillistä tutkia ilmiötä rajattuna kokonaisuutena, kuten yhden organisaation sisällä ja tutkimuskohteena on yksittäinen tapaus, kuten yksilö, tai joukko tapauksia, jotka liittyvät toisiinsa (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006, Routio 2005.)

Päädyin haastatteluun aineistonkeruumenetelmänä, sillä tarkoitukseni oli selvittää osallistujien ajatuksia ja kokemuksia aiheesta mahdollisimman perusteellisesti. Kokeemukset ovat myös hankalasti mitattavissa olevia asioita, joten kvantitatiiviset tiedonkeruumenetelmät rajautuivat pois jo varhaisessa vaiheessa. Kävin pitkään pohdintaa yksilö- ja ryhmähaastattelun välillä. Ryhmähaastattelussa olisi ollut mahdollisuus saada tietoa samalla kertaa sekä yksilöiden omista kokemuksista, että saada kuvaa siitä, onko haastateltavilla samanlainen kokemus työttömien ryhmään kuulumisesta ja muiden suhtautumisesta itseen työttömyyden perusteella. Hyvin onnistuessaan tilanne olisi voinut muodostua hedelmälliseksi vuoropuheluksi, jossa toisten kokemukset toisivat mieleen omia kokemuksia ja aiheesta olisi voinut saada entistä monipuolisemman kuvan. Päädyin kuitenkin toteuttamaan haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä tutkimukseen osallistuvat ihmiset aloittivat Etapilla eri aikoihin, ja näin ollen jo aikataulujen yhteensovittaminen olisi ollut erittäin haastavaa. Toisekseen pohdin sitä, kuinka avoimesti toisilleen tuntemattomat ihmiset olisivat ryhmähaastattelutilanteessa omista kokemuksistaan kertoneet, etenkin kun aiheet ja kysymykset ovat hyvin henkilökohtaisia.

Haastattelutyypiksi muodostui teemahaastattelun ja puolistrukturoidun haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa haastattelun aiheet eli teemat on ennalta päätetty, mutta valmiita kysymyksiä ei ole. Kaikkien haastateltavien kanssa käydään teemat läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys vaihtelevat haastateltavan mukaan. Puolistrukturoidussa haastattelussa taas on ennalta päätetyt kysymykset, joihin ei kuitenkaan ole valmiita vastausvaihtoehtoja, kuten strukturoidussa- eli lomakehaastattelussa. Puolistrukturoidussa haastattelussa samat kysymykset esitetään haastateltaville samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006, Eskola & Suoranta 2000.) Tekemisäni haastatteluissa yhdistyivät sekä teema- että puolistrukturoidulle haastattelulle tyypilliset piirteet. Minulla oli valmiit kysymykset (liite 1), jotka esitin haastateltaville eri järjestyksessä ja välillä myös eri muodoissa. Lisäksi haastattelujen edetessä kysyin paljon tarkentavia kysymyksiä.

5.3 Tutkimuksen toteutus

Idean opinnäytetyöhöni sain syksyllä 2015, jolloin olin yhteydessä Etappiin ja kävin keskustelemassa aiheesta toiminnanjohtajan sekä yksilövalmentajien kanssa. Työelämätahton ajatusten ja kommenttien kuulemisen jälkeen laadin tutkimussuunnitelman, jonka pohjalta sain tutkimusluvan Etapilta tammikuussa 2016. Haastateltavat valikoituivat tutkimukseen ensisijaisesti vapaaehtoisuuden perusteella ja toisekseen sen mukaan, milloin ovat aloittamassa työpajajaksoa Etapilla. Tavoitteeni oli saada mukaan viisi haastateltavaa, joille kaikille tekisin kaksi haastattelua – ensimmäisen ennen Etapilla aloittamista ja toisen työpajajakson loppupuolella. Ajatuksena oli, että ensimmäisen haastattelun tekeminen osallistujien ollessa vielä työttöminä antaisi paremman mahdollisuuden tutkia lähtötilannetta, eivätkä haastateltavat olisi vielä ehtineet rakentaa mahdollista sosiaalista identiteettiä Etapin kautta.

Ensimmäinen yhteydenotto haastateltaviin tapahtui yksilöohjaajien toimesta, kun he kysyivät alustavasti kiinnostusta osallistua työttömyyttä koskevaan opinnäytetyöhön. Kiinnostuneisiin olin yhteydessä sähköpostitse ja kerroin tarkemmin opinnäytetyöstäni sekä mitä osallistuminen käytännössä tarkoittaisi. Ensimmäisessä sähköpostissa esittelin aiheen, kerroin toivovani sitoutumista kahteen haastatteluun ja kävin läpi salassapitoasiat. Kerroin äänittäväni aineistot ja myöhemmin litteroivani ne sekä pitäväni huolen osallistujien henkilöllisyyden pysymisestä tunnistamattomina. Paikaksi ehdotin Etapin tiloja, joissa kaikki haastattelut lopulta tapahtuivatkin.

Sain lopulta mukaan viisi osallistujaa, joiden aloituspäivät Etapilla vaihtelivat melko suuresti. Ensimmäiset haastattelut tein 11.2.–19.4.2016 ja toiset 27.4.–9.6.2016. Ensimmäiset haastattelut oli tarkoitus toteuttaa jo ennen Etapilla aloittamista, mutta aikataulullisista syistä tämä ei kaikkien kohdalla onnistunut, vaan jotkut haastateltavat olivat olleet työtoiminnassa jo muutaman päivän. En kokenut tämän kuitenkaan haittaavan, sillä täysin työttömänä olemisesta oli niin lyhyt aika, että kokemukset olivat todennäköisesti hyvässä muistissa. Osallistujien työttömyysjaksot vaihtelivat jonkin verran. Haastateltavista yksi oli ollut työttömänä noin seitsemän vuotta ja muut osallistujat alle vuodesta kahteen vuotta.

Yhteensä haastatteluja oli siis 10 ja ne vaihtelivat pituuksiltaan noin 25 minuutista 50 minuuttiin. Haastatteluaineistoa kertyi kaiken kaikkiaan hieman reilu kuusi tuntia. Ensimmäiset haastattelut aloitin käymällä uudelleen läpi tutkimukseen osallistumiseen liittyvät seikat ja pyysin haastateltavia allekirjoittamaan kirjallisen suostumuksen tutkimukseen (Liite 2). Jokaisessa haastattelussa esitin haastateltaville suurin piirtein samat kysymykset, hieman eri muodossa sekä eri järjestyksessä. Lisäksi jokaisen osallistujan toisessa haastattelussa kysymykset perustuivat ensimmäiseen haastatteluun, joten osa kysymyksistä oli haastattelukohtaisia.

5.4 Aineiston käsittely ja analyysi

Aineiston käsittely alkoi litteroinnilla, eli puhtaaksi kirjoittamisella (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aloitin litteroinnin jo aineistonkeruun puolivälissä, eli litteroin jokaisesta ensimmäisestä haastattelusta saamani aineiston ennen kyseisen haastateltavan toista haastattelua. Ajatuksena oli tutkia muutosta ensimmäisessä haastattelussa nousseissa teemoissa, joten toisen haastattelun kysymykset perustuivat jokaisen haastateltavan kohdalla osittain ensimmäiseen haastatteluun, mikä vaati ensimmäisiin haastatteluihin perehtymistä ennen seuraavien tekemistä. En kuitenkaan analysoinut ensimmäisistä haastatteluista saamiani aineistoja vielä tuossa kohtaa kovin syvällisesti, sillä niistä mahdollisesti tekemäni tulkinnat olisivat voineet vaikuttaa toiseen haastatteluun.

Kun olin saanut kaiken aineiston kerättyä ja litteroitua, aloitin sen käsittelyn lukemalla tekstejä useaan otteeseen. Tutustuttuani aineistoon perusteellisesti, lähdin tekemään sisällönanalyysiä aineistosta teoriasidonnaisesti tai teoriaohjaavasti, mikä tarkoittaa teorialähtöisen ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin välimaastoa. Teorialähtöistä tutkimusta tehdessä analyysi usein testaa valmista mallia tai teoriaa uudessa yhteydessä, kun taas aineistolähtöisessä tutkimuksessa lähdetään rakentamaan teoriaa aineisosta käsin. Teoriasidonnaisessa lähestymistavassa aineistolla ei esimerkiksi pyritä todentamaan tai vahvistamaan olemassa olevaa teoriaa, mutta teoriakytkös on havaittavissa. Teoriasta voidaan hakea tukea tai selityksiä aineistosta löytyneille tulkinnoille. Toinen nimitys teoriasidonnaiselle lähestymistavalle on abduktiivinen päättely. (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006, Eskola & Suoranta 2000, 81–83.)

Luettuani aineiston tarkasti moneen kertaan, lähdin teemoittelemaan aineistoa perustuen käsitteisiin normatiivinen minäkuva ja sosiaalinen identiteetti. Jaoin jokaiselta yksittäiseltä haastateltavalta keräämäni aineiston karkeasti neljään osioon, eli normatiiviseen minäkuvaan liittyvät asiat lähtötilanteessa sekä työpajatoiminnassa ollessa ja sosiaaliseen identiteettiin liittyvät asiat samalla tavoin ensimmäisen ja toisen haastattelun alle. Tämän jälkeen lähdin vertailemaan eri haastateltavilta saatuja vastauksia etsien niistä eroja ja yhtäläisyyksiä sekä jäsentämään aineistosta yhtenäistä kokonaisuutta vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Olen jakanut tutkimustuloksia koskevan luvun neljään osaan. Ensimmäisessä kahdessa luvussa tarkastelen niin sanottua lähtötilannetta, eli avaan ensimmäisten haastatteluiden tuloksia normatiivisen minäkuvan ja sosiaalisen identiteetin teemojen alle. Tämän jälkeen keskityn toiseen tutkimuskysymykseeni, eli Etapin työpajatoiminnan vaikutuksiin avaten toisen kierroksen haastattelutuloksia samojen teemojen pohjalta. Haastateltavien henkilöllisyyden suojaamiseksi en käytä haastateltavista henkilökohtaisia tunnistetietoja, vaan viittaaan eri haastateltaviin nimillä Haastateltava A-E. Tuon esiin mikä sitaatti on peräisin keneltäkin haastateltavalta ainoastaan, jos se on selkeyden tai tutkimuskysymyksen vuoksi tarpeellista.

6.1 Mee töihin, senkin pummi

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen ensimmäinen alakysymys tarkasteli työttömien kokemuksia normatiivisesta minäkuvastaan, eli siitä millaisina he uskovat muiden ihmisten pitävän itseään työttömyyden perusteella. Tässä luvussa esittelen tuohon tutkimuskysymykseen liittyviä tuloksia.

Kaikki haastateltavat kokivat muiden ihmisten suhtautumisen itseensä muuttuneen josain määrin työttömyyden seurauksena. Pääsääntöisesti haastateltavien lähipiiriin kuuluvien ihmisten suhtautuminen ei ollut muuttunut työttömyyden vuoksi, ja perheeltä ja ystäviltä saatiin ennemmin kannustusta ja tukea kuin painostusta työllistymisestä. Valtaosassa haastatteluista nousi esiin, että haastateltaviin työttömyyden vuoksi negatiivisesti suhtautuvat ennen kaikkea tuntemattomammat ihmiset tai viranomaistahot. Usein negatiivisesta suhtautumisesta ei ollut konkreettisia esimerkkejä vaan kokemus perustui pääsääntöisesti uskomukseen siitä, mitä muut ihmiset ajattelevat.

Ei kukaan tietenkään suoraan koskaan oo tullu sanomaan mulle siitä mitään. Mutta kyllä mä tiän, että ihmiset varmasti ajattelee omassa päässään. --- Sitä, että mee töihin senkin pummi. – Haastateltava D

[M]ut sit jotkut ihmiset... Musta tuntuu että ne ajattelee silleen, että ”hankisit sellasen työllistävän työn, menisit johonkin kouluun mistä saa jonkun työllistävän ammatin”. – Haastateltava B

Niin kyllä se välillä väkisinkin tulee se fiilis, että täällä on niinkun joukko, se kolme miljoonaa, jotka pitää mua huonona ihmisenä sen perusteella, että mä teen tai oon tekemättä jotakin asioita tai oon tämmönen tai tommonen.
– Haastateltava E

Normatiivisen minäkuvan ajatellaan synnyttävän yksilölle ulkoista painetta muuttaa itseään tai toimintaansa (Aho 2002, 19). Haastateltavat, jotka kokivat kielteisen suhtautumisen tulevan ensisijaisesti tuntemattomilta ihmisiltä, eivät antaneet tuolle ajattelulle paljoa painoarvoa, eikä näin ollen syntynyt suurta painetta muutokselle. Vain yksi haastateltava kertoi muiden luoman paineen johtavan toimintaan:

Kukaan ei ainakaan suoraan oo sitä sanonu siis, mutta on se nyt aina sel-lanen oletus, varsinkin jos juttelee jonkun kanssa joka on... Jolla on joku pitkä ura takana tai muuta. Kyllä mä oon aivan varma et se ajattelee, ajattelee vähän negatiivisessa valossa ehkä tätä meikäläisen työttömyyttä. (Haastattelija: Vaikuttaako se jotenkin omaan olemiseen tai tekemiseen?) No sillä lailla, että menee saman tien kun pääsee kämpille, niin kattomaan onko niitä töitä.

Kahdella haastateltavalla toinen vanhempi suhtautui työttömyyteen erityisen jyrkästi ja asetti kovia odotuksia työllistymisestä, ja näin ollen loi painetta haastateltaville. Lisäksi toisella heistä vanhemman lisäksi muu lähipiiri suhtautui työttömyyden myötä haastateltavaan varsin negatiivisesti, mikä myös aiheutti suuremman reaktion haastateltavassa.

No joo, siis kyllähän niinkun suurin osa ajattelee, vaikka kavereista ja meidän isä on aika rankaa sanoon, että... No meidän äite nyt ei, se on ollu itte kans aika paljon työttömänä. --- Mutta kyllä muut on sitä mieltä, että yks täällä lorvii, tiekkö, valtion tuilla. Että koita nyt keksiä jotain tekemistä. --- Kyllä monet kerrat on käyny niin, että mä oon oikeesti vaan jääny kotiin moneks päivää ja on niinku tosi paha olla. Ja sitä aattelee, että ”ei tää tästä”. Kyllä sitä pystyy vajaan sellatteeseen kauheeseen itsesääliin ja vihaan ja kaikkia tunteita.

Kumpikaan näistä haastateltavista, joiden perheen tai lähipiirin suhtautuminen oli voimakasta, ei kertonut kuitenkaan sen johtavan toimintaan. Mikä oli havaittavissa, oli kuitenkin se, että lähipiirin kielteinen suhtautuminen aiheutti haastateltavissa suuren tunnereaktion, kuten yllä oleva sitaattikin osoittaa. Haastateltava kuvaa olonsa olleen niin paha, ettei ole pystynyt tekemään mitään vaan on jäänyt vellomaan vaikeisiin tunteisiin. Kyseisen haastateltavan kohdalla ulospääsyksi noista tunteista hän kertoi ystävien kannustuksen ja lohdutuksen. On varsin loogista, että mitä läheisemmältä ihmiseltä negatiivinen palaute saadaan, sitä suuremman reaktion se saa ihmisessä aikaan. Tämä oli havaittavissa

myös keräämässäni aineistossa. Ne haastateltavat, jotka liittivät itseensä työttömyyden vuoksi kohdistuvan kielteisen palautteen tuntemattomiin ihmisiin, eivät kertoneet sen aiheuttavan ainakaan kovin pitkäkestoista pahaa oloa.

Työvoimaviranomaisten tai muiden viranomaisten suunnalta tullut palaute vaihteli. Kaksi haastateltavaa koki viranomaisten suhtautuvan itseensä negatiivisesti ja kolme kertoivat suhtautumisen olleen neutraalia. Yksi haastateltava totesi jopa ihmetelleensä, ettei esimerkiksi työvoimatoimistosta ole välittynyt kielteistä suhtautumista. Aineiston perusteella haastateltaviin kohdistunut negatiivinen suhtautuminen miellettiin yksittäisten työntekijöiden omaksi ajatukseksi, eikä sitä yleistetty koskemaan kaikkia viranomaisia, kuten seuraava sitaatti osoittaa.

No joo, siis mulla on ollu kyllä tosi ymmärtäväisiä ihmisiä ja sitten tällaisia... Nehän [viranomaiset] nyt ei varmaan työnsä puolesta saa sanoa silleen omaa mielipidettensä, mutta kyllä se tulee aika vahvasti, jos oot siinä samassa tilassa niinku, alle metrin päässä toisesta ihmisestä. Kyllä sen vaan huomaa sen asenteen aina välillä. Et se on sellasta, et ihan niinkun se olis mun oma vika, että mulla ei oo töitä.

Kaiken kaikkiaan jokainen vastaaja sanoi jossain kohtaa haastattelua, ettei muiden ihmisten suhtautuminen vaikuta heihin. Tyypillinen kuvaus oli, että muiden ihmisten mielipiteiden ei anna vaikuttaa tai se on ainakin pyrkimys. Muiden sanomisia tai uskottuja negatiivisia ajatuksia ajateltiin enemmän vain niin sanottuina ”huonoina päivinä”. Työttömyydellä oli siis vaikutusta haastateltavien normatiiviseen minäkuvaan, mutta sen merkitys heille ei ollut kovin suuri. Aineisto viittaisi siihen, että mitä lähempänä olevalta ihmiseltä negatiivinen palaute itseä kohtaan saadaan, sitä suuremmin se vaikuttaa henkilön normatiiviseen minäkuvaan.

6.2 Jos ei oo rahaa, ei oo valtaa

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen toinen alakysymys liittyi sosiaaliseen identiteettiin. Tarkoituksena oli selvittää, minkälaisiin ryhmiin tai sosiaalisiin kategorioihin haastateltavat kokevat kuuluvansa ja minkälaisia merkityksiä näillä ryhmillä heille on. Oletusarvona oli, että on olemassa sellainen ryhmä kuin työttömät, ja minua kiinnosti tietää toki ensinnäkin se, kokevatko haastateltavat kuuluvansa sellaiseen ryhmään ja toisekseen, mitä se heille merkitsee. Koska ihmisen sosiaalinen identiteetti muodostuu useista eri

ryhmäjäsennyksistä, kiinnostavaa oli, liittävätkö työttömät itsensä vahvasti johonkin ryhmään, jolla pyrkivät rakentamaan sosiaalista identiteettiään. Usein työ- tai opiskelupaikka määrittää sosiaalista identiteettiä vahvasti, joten halusin tietää, mitä käy, kun työn tai opiskelun kautta ei olekaan paikkaa johon kuulua.

Kaikki haastateltavat kokivat kuuluvansa työttömien ryhmään. Kysyttäessä asiasta suoraan, jokainen sanoi näin ja lisäksi esimerkiksi työttömyyttä koskeva uutisointi miellettiin liittyväksi itseen. Tuohon ryhmään kuulumiseen liitetyt merkitykset ja arvotukset olivat kuitenkin jokaisella haastateltavalla hyvin omanlaisensa, vaikka myös yhteisiä teemoja löytyi.

Kuten edellisessä luvussa toin esiin, osa haastateltavista koki ihmisten suhtautumisen itseensä työttömyyden myötä muuttuneen erityisesti tuntemattomien ihmisten taholta. Yhteistä kaikille vastauksille oli, että nämä ”tuntemattomat” kategorisoitiin hyvin kouluteuiksi, pitkän työuran tehneiksi henkilöiksi. Oma ryhmä vertautui herkästi nimenomaan hyvin pärjänneisiin ja töitä tekeviin ihmisiin, ei niinkään esimerkiksi opiskelijoihin. Lisäksi useammassa haastattelussa tuli esiin työttömien ryhmän jakaminen edelleen kahteen alaryhmään, eli töitä hakeviin ja haluaviin työttömiin sekä niihin, jotka ovat vapaaehtoisesti tekemättä mitään. Itsensä kyseisen jaon tehneet haastateltavat mielsivät vahvasti ensin mainittuun.

Siis onhan näitä jotka tieteen tahtoen on, haluaa olla työttömiä, siis näitäkin ihmisiä kyllä on. --- Siis suurin osa on varmaan sellasia, että haluais kyllä olla töissä, jos mahdollista. – Haastateltava A

No mä nään sen ehkä silleen, et on sellaset työttömät, mitkä ei niinkun halua mennä töihin vaikka ois mitä tarjolla ja sitten taas on semmoset työttömät, jotka niinkun, no vähän niinkun mäkin. Et mä voisin vaikka hakee johonkin siivoojan hommiin ja mulla on kokemusta niin paljon kaikesta, nii varmaan mä voisin päästä, mutta just se, et mä haluaisin joskus päästä sellatteeseen duuniin, missä tykkäis olla. – Haastateltava C

Yhtä lukuun ottamatta haastateltavat samaistuivat työttömien ryhmään vahvasti ja omaan ryhmään kohdistuvat epäkohdat tai ennakkoluulot aiheuttivat närkästystä. Sosiaalisen identiteetin teoria lähtee oletuksesta, että yhteiskunta rakentuu valta- ja statussuhteissa toisiinsa nähden olevista ryhmistä. Haastattelujen perusteella työttömät kokivat oman ryhmänsä olevan selvästi alisteisessa asemassa yhteiskunnassa muihin ryhmiin nähden.

No siis, kyllä mun mielestä tää alkaa mennä kyllä jo siihen, että... Alkaa olla selkeet sellaset asemat, että justinsa työttömät ja köyhät, että ne on sitä alakastia niin sanotusti. Että... Jotkut saattaa kattoo vähän silleen nenänvarrtta pitkin tai et sä oot tyyliin ”tommonen”, et ”sä oot työtön, sä et oo mitään”. – Haastateltava A

Mä en halua sanoa, että yhteiskunta pitää työttömiä alempana, mut tähän tää vähän niinkun on menossa tää mun ajatus. – Haastateltava D

No siis työttömän asemahan on alun perinkin aika huono, sitä mieltä mä oon. – Haastateltava E

Esimerkkejä siitä, miten huonompi asema näkyy, oli useita. Useampi haastateltava koki työttömien olevan työvoimaviraston ”pompoteltavissa” ja vallan kohteena oleminen oli toistuva teema. Alisteinen asema liittyi vahvasti rahaan. Jokaisessa haastattelussa toistui hyvin negatiivisesti latautuen taloudellinen riippuvuus yhteiskunnasta ja/tai läheisistä ihmisistä. Haastateltavat sanoivat *joutuvansa* pyytämään rahaa sosiaalitoimesta, Kelasta tai vanhemmilta. Se koettiin epäoikeudenmukaisena, sillä haastateltavat kokivat, etteivät olleet tehneet rahan eteen mitään.

[V]aikka iskäkin sanoo että esim. kun oli toi karenssi, että se antaa rahaa kyllä, sen verran mitä tarvii, niin tulee sellanen olo että mä en halua elää toisten lahjuksilla. Vaan mä haluan itse ansaita sen rahan. – Haastateltava B

[J]outuu jostakin sosiaalitoimesta pyytämään rahaa, mitä ei todellakaan haluais tehdä. Koska sitä ei oo ansaittu millään tavalla sitä rahaa. --- [J]a sit kun sitä jatkuu liian pitkään, niin se alkaa tuntumaan itestä jotenkin huonolta. Ei haluais... Haluaa tehdä jotakin sen rahan eteen kuitenkin. – Haastateltava D

”Joo, siis jos ei oo rahaa, niin ei oo valtaa”, totesi eräs haastateltava. Kyseinen haastateltava kuvasi rahan puutteen olevan sitä, että jatkuvasti joutuu miettimään, mitä välttämättömyksiä joutuu karsimaan. Laskut on maksettava, minkä jälkeen pitää priorisoida menot esimerkiksi syömisen, uusien tarvittavien vaatteiden, ihmisten tapaamisen ja minkä tahansa rahaa vaativan normaalin tekemisen kesken. Kun omat voimavarat kuluvat välttämättömien tarpeiden tyydyttämiseen ja raha-asioiden murehtimiseen, kokemus oman elämän hallitsemisesta katoaa. Valta siirtyy rahalle, joka määrittää lähes kaiken tekemisen.

Vallan puute omaan elämään liittyi paitsi rahaan, myös viranomaisten toiminnan kohteena olemiseen. Työttömiin kohdistuva byrokratia koettiin sekavaksi ja joustamattomaksi. Eräs haastateltava kertoi tilanteesta, jossa oli ollut työkokeilussa toisessa paikassa. Siellä työnantaja oli räikeästi rikkonut yhteisiä sopimuksia, joten hän oli keskeyttänyt työkokeilun.

Ja sit mä lopetin sen kesken ja mä tein tosi pitkät selvityspyynnöt työkkärille siitä, et miks mä lopetin, niin sit mulle tuli joka tapauksessa karenssi siitä. --- Et se ei merkannu mitään, et se työnantaja toimi vastoin sääntöjä. Et nyt sinne voi mennä mun jälkeen lisää työkokeilijoita ja se saa toimia ihan samalla tavalla.

Kaikki muut tarvittavat paperit hän oli toimittanut lukuun ottamatta palautekaavaketta, joka työnantajan olisi tullut täyttää. Sillä haastateltava oli riitautunut työnantajan kanssa, ei hän enää saanut paperia tältä. Työvoimatoimisto ei voinut joustaa asiassa, vaan koska tuo paperi olisi vaadittu, sai haastateltava karenssin. Hän koki vahvasti, että työtön ja työnantaja ovat eriarvoisessa asemassa ja lisäksi vahvistui tunne, ettei työvoimatoimisto luota asiakkaaseensa: ”Ne toimii pelkästään joittenkin pykälien mukaan, ne ei luota asiakkaaseensa ---.”

Jollei henkilöllä ole suurta omaisuutta, työttömänä oleminen Suomessa tarkoittaa yleensä sitä, että ollaan työvoimatoimiston asiakkaana, jotta saa oikeuden sosiaalietuuksiin. Koska raha on välttämätön toimeentulon edellytys, on toimittava tietyillä tavoilla ja toimitettava tiettyä tietoa itsestään ja toiminnastaan viranomaisille rahaa saadakseen. On siis myös aivan totta, kuten haastateltavat toivat esiin, että työttömien ryhmä on vallan kohteena yhteiskunnassamme. Seuraava sitaatti kuvaa haastateltavan kokemusta byrokratian epäselvyydestä:

No siis tää, että rahat ei tuu ajallaan, ite saa hoitaa ne Kelan asiat tai työkkärin asiat, tai kenen asioita ne nyt onkaan, kun niihinkään ei oikein saa mitään selvää vastausta. Ku tuntuu että kukaan ei oikein ota vastuuta yhtään mistään.

Kun oma toimeentulo on kiinni byrokratian toimivuudesta ja viranomaisten, siis toisten ihmisten, toiminnasta, niissä tapahtuvat virheet ja epäselvyydet voivat aiheuttaa turhautumista ja turvattomuuden tunnetta.

Yksi haastateltavista tuotti sosiaalisen identiteetin teoriaan nähden mielenkiintoisia asioita. Hän koki kuuluvansa työttömien ryhmään, mutta liitti tuohon ryhmäjäsenyyteen hyvin negatiivisia merkityksiä. Hän koki vahvasti, ettei ihminen voi vain olla tekemättä mitään ja elää valtion tuilla. Hän painottikin erittäin vahvasti läpi haastattelun omaa ammatiaan, joka työttömänä ollessa täytti vapaa ajan harrastuksen muodossa. Hänen harrastuksensa tapahtui porukassa, joka muodosti tietynlaisen yhteisön kaikkia kiinnostavan ja yhdistävän tekemisen ympärille. Hän kertoi viettävänsä päivät aamusta iltaan harrastuksensa parissa ja kuvaili sitä sanalla ”elämäntapa”. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan ihminen pyrkii hakeutumaan arvostettujen ryhmien jäseneksi, ja näin ylläpitämään positiivista minäkuvaa. Kun työttömiin kuuluminen ei tuottanut haastateltavalle tyydyttävää sosiaalista identiteettiä, hän määritteli itsensä ensisijaisesti ammattinsa ja harrastuksensa kautta. Kysyttäessä mitä haastateltava vastaisi jonkun kysyessä mitä hän tekee, arveli hän vastaavansa ”työtön [ammattinimike]”. Muilta haastateltavilta samaa kysyttäessä, vastasivat he olevansa työttömänä.

Muilla haastateltavilla ei ollut vastaavia selviä sosiaalista identiteettiä rakentavia ryhmiä. Yhteenkuuluvuuden tunnetta koettiin kuitenkin esimerkiksi omaan kaveripiiriin, jossa monella ihmisellä oli samankaltainen elämäntilanne kuin haastateltavalla itsellään. Merkittäväksi tässä ryhmässä nousi se, että muut ymmärtävät työttömyyden kokemuksen.

Mä oon aika huono ollu hakeutumaan mihinkään sellasiin harrastuksiin tai tällasiin. Ja sit sekin varmaan vaikuttaa, kun suurin osa kavereista on kans itekin työttömiä. Et siinä on ehkä se meikäläisen yhteisö. --- No kai se on se sellanen yhdenvertaisuus. --- Just se yhdenvertaisuus, että aika paljon erilaisissa samanlaisissa tilanteissa on ystäviä ja kavereita. Niin sit siinä on kauheen helppo olla oma ittensä, niinkun jakaa kaikenlaisia juttuja. --- [K]yllä mä sen näkisin tosi tärkeänä asiana.

Jokaisessa haastattelussa toistui useaan otteeseen sana *päästä* johonkin. Haastateltavat halusivat päästä kouluun, päästä töihin, päästä palkkatuettuun työhön. Toiveissa oli paikka, johon voisi kuulua. Työttömänä ollessa tunnettiin yhteenkuuluvuutta työttömien ryhmään, mutta tuo ryhmä ei ole konkreettinen. Identiteetissä on kysymys myös paikan määrittelystä, ”minne minä kuulun?” ja työttömien ryhmä ei tarjonnut haastateltaville tähän vastausta.

[O]nhan mulla nyt päivisin siis yksinäistä, kun kaikki muut on töissä. Niin kyllä mäkin olisin mielellään töissä päivät, ja sit... Niinkun normaalielämää

ja rytmiä, niinkun kaikilla muillakin. --- Sit just kaipaa sitä, että aamulla se kello soi ja täytyy lähteä johonki. – Haastateltava C

[Työttömyys verrattuna koulussa olemiseen tuntuu] semmoselta tosi irralliselta. Et ei voi olla varma mistään pysyvistä. --- [J]otain vakautta haluais, koska ois turvallisempi olo jos esim. työ jotenkin tai opiskelu. --- [J]a olis joku paikka mihin joutuu menemään säännöllisesti. Ja sit ehkä se, että saisi jonkun sen yhteisön myös. Vaikka sitä ei silleen kaipaakaan, mutta on se silti aina mukavaa, jos on sellanen. – Haastateltava B

Vaikka työttömien ryhmään kuulumiseen liitettiin vahvasti negatiivisia asioita, etenkin taloudellisen riippuvuuden osalta, omaa ryhmäjäsennyttä ikään kuin puolustettiin ja eräs haastateltava kuvasi kokevansa jopa ylpeyttä tuohon ryhmään kuulumisesta. Muiden ihmisten negatiivisista asenteista työttömiä kohtaan koettiin ärsytystä ja edelleen toistui se, että nämä ”muut” miellettiin etenkin taloudellisesti hyvin pärjääviksi ihmisiksi.

Ei se [työttömien ryhmään kuuluminen] oikeestaan mua haittaa. En mä tiä, tuntuu jopa melkein, että ois ylpeä siitä. Siis siinähan pitää kakkosluokan kansalaisena jos pitää. Ei se mua haittaa. --- Joo, että mä en kuulu teihin. Joku tämmönen ehkä pieni kapina tuolta sisältä kumpuaa. – Haastateltava D

Mut sit se on myös ärsyttävää, et ihmiset ketkä ei oikeesti tiä aiheesta yhtään mitään, tai ei oo ite ikinä vaikka ollu työtön, niin siitä puuttuu... Koko asia on silleen, että on niinkun työttömiä vastaan. Tai sitä rahaa, et ne saa ihan liikaa, niin se on ihan naurettavaa. --- [Näin ajattelevat] lähinnä sellaset ihmiset, just kellä on oma elämä niin kun täysin hallinnassa, niillä on hyvä työ tai opiskelee ja on melkein varma työpaikka sen opiskelun jälkeen tai jotain vastaavaa. Tai sit sellaset, ketkä ehkä muuten eläis tosi niukasti, mut vanhemmilta saa aina rahaa, et ne ei oo koskaan joutunu ees ajatteleen, et mitäs jos ei saiskaan vanhemmilta. – Haastateltava B

6.3 Jes, sä oot just tollasessa paikassa

Tässä luvussa avaan tuloksia liittyen Etappi-jakson aikana tapahtuneisiin muutoksiin haastateltavien normatiivisessa minäkuvassa. Normatiivinen minäkuva tarkastelee sitä, millaisena muut yksilöä pitävät ja mitä he tältä odottavat. Siinä *millaisena* muut haastateltavia pitävät, ei tapahtunut niinkään suuria muutoksia Etapilla aloittamisen myötä, mutta ihmisten odotuksiin ja suhtautumiseen haastateltavia kohtaan Etapin työtoimintaan osallistumisella oli haastatteluiden perusteella jotain vaikutusta.

Jokainen haastateltava kuvasi saaneensa positiivista palautetta lähipiiristään, kun he aloittivat työtoiminnan Etapilla. Läheisten ihmisten odotukset työllistymisestä tai jostain muusta kuin kotona olemisesta täytyivät osittain työtoiminnan myötä, mikä vaikutti olevan haastateltaville tärkeää. Työkokeilu ei kuitenkaan täyttänyt joko haastateltavien itsensä tai heidän läheistensä odotuksia täysin, vaan useampi haastateltava viittasi siihen, kuinka työtoiminta ei ole ”oikeaa” työtä ja heillä oli edelleen painetta varsinaisesta työllistymisestä. Ensimmäinen sitaatti kuvaa sitä, kuinka haastateltavan lähipiiri on tyytyväinen, mutta haastateltava itse on hieman epäileväinen. Toinen sitaatti on haastateltavalta, joka oli itse varsin tyytyväinen työkokeiluun pääsemisestä, mutta jonka isän odotukset eivät sen myötä aivan täytyneet.

[V]anhhat tutut on ollu tosi kannustavia silleen, et jes sä oot just tollasessa paikassa, et se on sulle just oikee paikka ja varmasti on jotain hyötyä. Ja tosi moni muu, paitsi minä, uskoo vahvasti siihen, että tää Etappi on niinkun joku porras johonkin isompaan. Varmasti voi ollakin, mut että tää suoraan johtais johonkin työhön, niin en määhän siihen välttämättä. Onhan se mahdollista, mutta... - Haastateltava B

No kyllä se [isä] oli sillä lailla ilonen, että mä oon ees johonkin päässy. Ja kyllähän hän edelleen on, mitä on. Että kyllä mun pitäis jo tietää ja ootko sä hakenu ja mikset sä oo. – Haastateltava A

Vastaukset normatiiviseen minäkuvaan liittyen vaihtelivat haastateltavasta toiseen vahvasti sen mukaan, miten he olivat kokeneet muiden ihmisten suhtautumisen itseensä ennen työkokeilua. Haastateltava, jonka mielessä muiden ihmisten asenteet itseään kohtaan liittyivät vahvasti rahaan ja muiden ansaitsemilla rahoilla elämiseen, koki työkokeilun myötä ihmisten ajatusten muuttuneen sen suhteen. Hän uskoi, etteivät muut enää ajattele häntä ”sossupummina”, sillä hän tekee rahan eteen jotain ja koki tämän hyvänä asiana.

Onhan se [etteivät muut ajattele häntä ”sossupummina”] toki positiivinen asia. --- On, siis se on, on parempi omatunto. Nii, tekee jotakin sen rahan eteen.

Haastateltava, joka ensimmäisessä haastattelussa painotti paljon tuntemattomien negatiivista suhtautumista itseensä, koki että työkokeilussa oleminen ei täytä näiden koko ikänsä töissä olleiden ihmisten odotuksia itseään kohtaan. Hän liitti sen nimenomaan siihen uskukseen, ettei työtoimintaa yleisesti ottaen pidetä varsinaisena työnä. Haastateltava ei itsekään ajatellut työtoimintaa samanarvoisena palkkatyön kanssa ja uskoi muiden ihmisten arvostavan itseään vähemmän, kuin jos olisi ansiotyössä.

En luule, että ne on tyytyväisiä. Mutta on ne varmaan tyytyväisempiä kun silloin. --- Varmaan siitä syystä, koska ei esim. kuntouttavaa työtoimintaa, missä mä nyt oon, tai työkokeilua, niin eihän niitä, ei niitä pidetä oikeina töinä. Eikä ne kyllä sitä ookaan. --- Jossain määrin mä kai oisin arvostetumpi jonkun silmissä, jos mä tekisin oikeeta työtä, enkä niinku tämmösiä. --- Että jos mä nyt tuolla kaupungilla sanon vaan, että mitä mä teen ja mitä mä sitten tekisin jos mä oisin töissä, niin mä vähän luulen, että on siinä vaan semmonen ero.

Selvästi Etappiin liittyvä tulos normatiivisen minäkuvan osalta liittyi erään haastateltavan saamaan kannustukseen ja tukeen Etapin yksilöohjaajilta. Hän kuvasi, kuinka hänen oma lähipiirinsä ei ollut uskonut hänen unelmiinsa ja suunnitelmiinsa, joten hän ei itsekään ajatellut toteuttavansa niitä. Kuitenkin Etapin yksilöohjaajilta saatu kannustava palaute vahvasti haastateltavan uskoa itseensä. Kyseinen haastateltava myös koki, että Etapilla ”kaikki kysy koko aika et mitäs sitten”, mikä painosti oikeasti miettimään omaa tulevaisuutta. Etapilla siis luotiin toisaalta painetta ja odotuksia, mutta tämä koettiin nimenomaan positiivisessa mielessä.

En mä tiä, [yksilöohjaajan nimi] jotenkin näki meikäläisessä heti jotain ihme potentiaalia, että teet just niinkun itte haluat. --- No siis ihan mahtavaa, et niinkun mä sanoin, en varmaan ois koko juttuun niinkun lähteny tai ees ajatellu niinkun näin pitkälle jos ei ois ollu joku sanomassa. Ku sit just pitkälti niinku, kun puhuin viimeks siitä meidän fajasta ja just muu suku, niin ne on vähän silleen, että ei ne oikeen, ne pitää mun kaikkia ideoita vähän silleen hömppänä tiekkö.

Kaiken kaikkiaan joitain muutoksia normatiivisen minäkuvan osalta oli nähtävissä, mutta pääasiassa haastateltavat eivät kokeneet muiden ihmisten suhtautumisen itseensä muuttuneen suuresti työtoiminnan myötä. Joitain muutoksia löytyi, mutta ne eivät olleet niin selkeitä tai suuria, että haastateltavat olisivat ensikysymältä osanneet niitä kertoa. Voisi ajatella, että minäkuva on suhteellisen pysyvä, ja vaatii aikaa, että se muuttuu suuresti.

6.4 Tosi outo välitila

Sosiaaliseen identiteettiin liittyvät muutokset työkokeilun myötä olivat varsin mielenkiintoisia ja vaihtelevia. Kuten Henri Tajfelin minimaalisten ryhmien kokeet osoittivat, ihminen luo sosiaalista identiteettiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmiin jo hyvin pienin edellytyksin. Jo tieto tietyn nimiseen ryhmään kuulumisesta sai Tajfelin kokeissa ihmiset suosimaan omaa sisäryhmäänsä ja pyrkimään saavuttamaan etua ryhmäläisilleen muihin

ryhmiin nähden. Tähän tutkimukseen osallistuneilla henkilöillä sosiaaliseen identiteettiin liittyvät muutokset työtoiminnassa Etapilla aloittamisen myötä olivat selkeämpiä verrattuna normatiivisessa minäkuvassa tapahtuneisiin muutoksiin. Tässä luvussa esittelen siis toiseen tutkimuskysymykseeni liittyviä tuloksia sosiaalisen identiteetin osalta.

Kysymys siitä, tunsivatko haastateltavat Etapilla ollessaan kuuluvansa edelleen itsensä työttömien ryhmään, tuotti hyvin erilaisia vastauksia. Kysyttäessä miten haastateltavat kuvailevat muille, mitä tekevät, sanoivat he puhuvansa töissä käymisestä, ”mä meen töihin” ja ”pääsen duunista”. Viidestä haastateltavasta kaksi sanoi edelleen mieltävänsä itsensä kuuluvaksi työttömien ryhmään. Toisaalta hekin kokivat Etapin työtoiminnan työnä, jota koskee työpaikkaan liittyvät pelisäännöt, mutta koska ulkopuolelta määriteltynä työtoiminta ei ole ”oikeaa” työtä, eli palkkatyötä, tuotti se haastateltaville ristiriitaisia tunteita siitä, mihin ryhmään he oikeastaan kuuluvat.

Mä en oikeen tiää, tää on vähän tommonen tosi outo välitila tästä niinku asiasta. Että kyllä mä toisaalta niinku joo oon, tunnen kuuluvani työttömäks, mutta sitten taas en, koska mä oon täällä ja mä teen semmosta hommaa mistä mä en loputtomasti kuitenkaan voi luistaa. Et mulla on joku vastuu.

Seuraava sitaatti kuvaa taas toisenlaista kokemusta työkokeilussa olemisesta ja oman aseman määrittelystä. Tämä haastateltava koki täysin olevansa työssäkävien ryhmässä. Hän uskoi muiden ihmisten mahdollisesti tekevän eroa työtoiminnan ja palkkatyön välille, mutta haastateltavan omassa mielessä nuo kaksi mieltäyivät samaksi asiaksi. Vaikka haastateltava uskoi sekä tuntemattomien ihmisten että viranomaistahon määrittävän asemansa eri tavalla, painotti hän oman kokemuksensa olevan vahvasti se, että hän on työssäkävä.

Kyllä tota siis varmasti tulee jotakin eroja niitten kahen välillä ihmisillä mieleen. --- Hmm, nii jos joku muu sanoo mulle, että se on työkokeilussa, tekee niinkun päivää, niin kyllä mä, mun mielessä se on työssäkävä. --- En mä tiää, mä tunnen itseni työssäkäväksi ihmiseksi. En mä sitten tiää mitä TE-toimisto ajattelee tai... Se on mun henkilökohtanen fiilis tästä.

Yksi haastateltava oli ollut kuntouttavassa työtoiminnassa eräässä toisessa paikassa ennen työkokeilua Etapilla. Hän kuvasi työkokeilun olevan ”yhtä porrasta ylempänä” kuntouttavaan työtoimintaan verrattuna. Seuraavalle portaalille hän asetti palkkatuen. Kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, palkkatuki ja ansiotyö asettuivat hänen mielessään ikään kuin nousevalle arvoasteikolle omina kategorioinaan.

Ja silleen kuitenkin hyvä, kun on tää Etappi tavallaan vimesimpänä. Ku [edellisen paikan nimi], kun sehän on pelkästään se kuntouttava, niin on silleen hyvä, että siinä tuoreimpana on ihan työkokeilu, että tavallaan yhtä porrasta ylempänä. Että jos se seuraava porras, sehän olis periaatteessa palkkatuki, jos sinne pyrkis seuraavaks.

Kyseinen haastateltava koki Etapista muodostuneen itselleen merkittävän ryhmän. Hän mainitsi suurimpana asiana porukkaan sisään pääsemisen ja viihtymisen muiden ihmisten kanssa. Suhteessa ajatukseen eri työtoiminnan muotojen asettumisesta arvoasteikolle, haastateltava koki Etapilla kohdeltavan kaikkia kuitenkin samanarvoisesti.

[E]ttä täällä tuntuu ainakin, että kaikkia kohdellaan niinku samanvertasina, että oli sitten millä tuella tai mitenkä vaan kukin täällä niin kaikki tuntuu olevan ihan saman arvostia. Täällähän on kans sitä kuntouttavaa ja sit on työkokeiluja, sit on harjotteluja ja näitä. Niin kyllä mun mielestä aika saman lailla kyllä kaikkia on kohdeltu. Että ne ketkä on kuntouttavassa, niin ei ne oo mitään pohjasakkaa.

Työkokeilijoiden ryhmän asemasta ja omasta kokemuksesta Etapilla olemisesta syntyi haastateltaville osin ristiriitaisia ajatuksia. Lähes joka haastattelussa nousi esiin ”ilmaisen työvoiman” tai ”orjatyön” teema, mutta toisaalta Etapista oli lähes jokaisella yksinomaan positiivinen kokemus ja henkilökohtaisesti työtoiminnasta koettiin hyötyvän. Yleisellä tasolla haastateltavat tuottivat närkästystä ja kokivat epäoikeudenmukaiseksi, että työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa tehdään käytännössä samankaltaista työtä, josta jollekin toiselle maksetaan palkkaa. Toisaalta Etappia ei kuitenkaan koettu tämän suhteen negatiivisessa valossa, vaan haastateltavat kertoivat olevansa kiitollisia työtoiminnan mahdollisuudesta ja arvostivat etenkin sen tarjoamaa työkokemusta.

No työttömät on helpompi laittaa töihin, mistä ei saa oikeesti palkkaa. --- No siis mä tarkotan sillä näitä niin sanottuja ”orjatöitä”. Siis tätä [Etapia] mä en laske todellakaan siihen. Siis ainahan näitä kaiken maailman työkokeiluja ja muita. Tehään kuitenkin täysmittasta päivää, mutta saadaan vaan 9 euroo päivä. – Haastateltava E

No, mäkin justiin kun mä oon niin kun työkokeilussa, elikkä mähän periaatteessa teen siis oikeita töitä. Ja mä en saa siitä palkkaa, muuta kun nää, mitä nyt sais melkeen ku kotonakin olemalla. Mutta kyllä tää silti aina voittaa sen kotona makaamisen. Ja kuitenkin tästäkin saa sitä työkokemusta ja muuta nii sehän on aina kuitenkin sitä plussia. – Haastateltava A

Toisaalta kuitenkin arvostettiin mahdollisuutta päästä työtoimintaan ja Etappi muodostui valtaosalle haastateltavista merkitykselliseksi sosiaaliseksi ryhmäksi. He kuvasivat päässeensä ”porukkaan sisään” ja kokivat sen tärkeäksi asiaksi. Eräs haastateltava sanoi työkokeilun lopettamisen olevan haikeaa nimenomaan hyvän porukan taakse jäämisen vuoksi. Niille haastateltaville, jotka eivät kertoneet Etapin työpajatoiminnalla olleen niin suurta emotionaalista merkitystä, oli kuitenkin merkityksellistä myös itsessään se, että on paikka johon tulla ja jotain mitä tehdä. Päivärytmi nousi lähes joka haastattelussa esiin, ja sillä tuntui olevan melko suurikin merkitys haastateltaville.

No ainakin päällimmäisenä tulee siis se mieleen, että siinä vaiheessa kun on jonkunlainen päivärytmi, että vaikka se nyt ois vaan sen viikon tai pari, niin kun siihen on asennoitunu, niin siinä on se rutiini. Ja tuntee ylipäättänsä tehneensä jotakin joittenkin ihmisten tai asioitten eteen. Kyllähän se vaikuttaa, tosi paljonkin niinkun sellaseen omanarvontuntoon. Eilenkin oli heti paljon parempi fiilis, kun heräs aamulla lähti tekemään jotain, ja sitten tuli kotiin. Sellanen jonkinlainen onnistuminen. – Haastateltava E

No varmaan se päivärytmi. Nii työttömänä sitä ei silleen ollu, tai ei pitäny kiinni tai sit se oli ihan outo rytmi. Mut nyt elää muun yhteiskunnan kanssa samassa rytmissä niin on tavallaan itellä sellanen terveempi olo, jos niin voi sanoo. – Haastateltava B

Ensimmäisessä sitaatissa haastateltava kokee ihmisten ja asioiden eteen toimimisen vaikuttavan omanarvontuntoonsa ja kuvaa sen tekemistä onnistumiseksi. Hän selvästi arvostaa johonkin osallistumista ja Etapin työpajatoiminta tarjoaa tähän mahdollisuuden. Jälkimmäinen sitaatti tuo hyvin esiin sen, miten haastateltava kokee olevansa nyt lähempänä yleisesti hyväksyttyä ja toivottua normia, eli säännöllistä päivärytmiä, mistä seuraa ”terveempi”, parempi olo. Työtoiminta voi siis jo itsessään muodostua hyvinkin tärkeäksi henkilön sosiaalisen identiteetin kannalta, sillä se tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa arvokkaammaksi koettua toimintaa tai osallistumista, jota työttömien ryhmään kuulumisen ei voi antaa. Vaikkei Etapistä muodostuisi emotionaalisesti merkittävää ryhmää, eikä sen jäseniin kokisi samaistumista, voi sillä silti olla merkitystä sosiaalisen identiteetin kannalta. Yksi haastateltavista oli tästä hyvä esimerkki. Hänelle Etapin työpajatoiminta ei tuntunut omalta paikalta, sillä hän koki, etteivät muut työpajalaiset olleet yhtä motivoituneita työnhakuun, kuin haastateltava itse.

No en mä tiää, ehkä päällisin puolin silleen niinku eniten jäi sellanen ajatus, että toi on ehkä enemmän sellanen suojatyöpaikka. Siis ihan kiva, että tällasia järjestetään kuitenkin, mutta tuli tossa huomattua kuukauden aikana vaan tosiaan, että siis tommonen yleinen meniniki on vähän semmonen, että

kukaan ei ikinä haluakaan mennä mihinkään töihin. Tai aio mennä. Sitten, muutama viikko siinä meni ihan kivasti ja näin, mutta sit rupes tuleen sellanen fiilis, että itse en halua jämähtää samaan tilanteeseen. --- Vaikka mäkin paljon työttömänä ollu, niin kuitenkin kyllä sitä pitää ihmisen töissä käydä kuitenkin.

Haastateltava koki hyvin vahvasti, etteivät muut työpajalaiset jakaneet hänen kanssaan samoja näkemyksiä työn tekemisestä ja työllistymisestä. Hän olisi lisäksi kaivannut ”työpaikkamaisempaa” toimintaa, jossa esimerkiksi aikataulujen noudattamisesta oltaisiin tarkempia. Kyseinen haastateltava ei jatkanut työkokeilua. Kiinnostavaa oli kuitenkin se, että haastateltava koki työkokeilussa ollessa merkitykselliseksi sen tarjoaman ”normaalin” arjen. Hän kuvasi työkokeilun loputtua ajatuksiaan seuraavasti:

Jotenkin just kun kuukauden oli tossa tollasta tiekkö tavallista arkee ja näin. --- Ja sit kun tää niinkun loppu, niin homma taas levis ihan käsistä. --- Emmätiä, kyllä mä aina välillä kaipaan sitä sellasta just tavallista normaalia elämää. Just että täytyy käydä töissä ja käydä kaupassa ja pestä pyykkiä ja hoitaa asiat niinkun normaalisti.

Haastateltava kertoi kokevansa työtoimintaan osallistumisen olevan yleisesti hyväksyttävää, kuin työttömänä olemisen, vaikka vapaa-aikansa käyttäisi järkevästi. Työkokeilu oli haastateltavan mielessä lähempänä hänen henkilökohtaista ihannettaan, eli töissä olemista ja vastasi enemmän hänen tarpeeseensa siitä, että ”ihmisen pitää käydä töissä”.

Työtoimintaan osallistuminen Etapilla aiheutti selvemmin muutoksia haastateltavien sosiaaliseen identiteettiin, verrattuna normatiiviseen minäkuvaan. Etapistä muodostui lähes kaikille joko sosiaalisesti tai muutoin merkityksellinen ryhmä. Kategoriasta ”työkokeilija” tai ”työtoiminnassa oleva” ei aineiston perusteella syntynyt yhtenäistä kuvaa, vaan merkitykset vaihtelivat haastateltavasta toiseen. Haastateltavat kokivat kuitenkin työtoiminnan myötä asemansa ikään kuin nousseen ja pystyvänsä toteuttamaan paremmin itselleen arvokkaampaa tekemistä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tulokset viittaavat siihen, että työttömyydellä on jossain määrin vaikutusta siihen, miten muut suhtautuvat henkilöön ja tähän tutkimukseen osallistuneet työttömät tiedostivat muiden ihmisten ajatuksia omasta työttömyydestään sekä läheisten ihmisten että tuntemattomien ihmisten taholta. Aineisto viittaa siihen, että mitä läheisemmältä ihmiseltä kielteistä palautetta omasta itsestä työttömyyden vuoksi saadaan, sitä merkittävämpää se henkilölle on. Muiden ihmisten luomat paineet ja odotukset eivät pääsääntöisesti johtaneet toimintaan ja osallistujat kertoivat, etteivät anna muiden ihmisten negatiivisen suhtautumisen heihin yleensä vaikuttaa.

Yhteistä tutkimukseen osallistuneille oli, että he olivat haastatteluiden tekohetkellä olleet suhteellisen lyhyen aikaa työttömänä, alle vuodesta kahteen vuotta. Ainoastaan yksi haastateltava oli ollut työttömänä yli viisi vuotta ja lisäksi osallistujat olivat melko nuoria, yhtä lukuun ottamatta alle 30-vuotiaita. Tällä saattoi olla vaikutusta siihen, että työttömyys mahdollisesti koettiin hyvin väliaikaisena tilanteena, eikä työttömyyteen johtaneita syitä mielletty omana ominaisuutena, johon muiden ihmisten kielteiset ajatukset kohdistuvat.

Etapin työpajatoiminnassa ollessa oli havaittavissa hienoista muutosta positiiviseen muiden ihmisten suhtautumisen osalta. Muiden ihmisten ajateltiin olevan tyytyväisempiä ja omasta lähipiiristä saatiin pääsääntöisesti hyvää palautetta. Etapilla oli merkitystä positiivisen minäkuvan vahvistajana erityisesti haastateltavalla, jonka perheen kielteisessä palautteessa haastateltavaa kohtaan ei tapahtunut muutosta työtoiminnassa aloittamisen myötä. Etapin yksilöohjaajilta saatu tuki ja kannustus olivat tärkeitä, vaikka muutoin työkokeilu ei olisi ollut tyydyttävä.

Tähän tutkimukseen osallistuneet henkilöt kokivat ennen työkokeilun alkamista kuuluvansa ryhmään tai kategoriaan työttömät. Tuohon ryhmään koettiin yhteenkuuluvuuden tunnetta ja omaa ryhmää koskevia epäoikeudenmukaisuuksia kohtaan koettiin närkästystä. Tulokset viittaavat siihen, että työttömät kokivat työttömien ryhmän olevan yhteiskunnallisella tasolla alisteisessa asemassa muihin ryhmiin nähden. Tämä alisteinen asema koettiin liittyväksi vallan kohteena olemiseen, joka taas kytkeytyi vahvasti rahaan. Työt-

tömyysetuutta saadakseen työttömät ovat velvoitettuja toimimaan julkisen vallan määrittämällä tavalla ja voisi ajatella, että sosiaaliturvajärjestelmämme mahdollisesti ylläpitää tutkimuksessa esiin tullutta alempaa asemaa muihin ryhmiin nähden.

Ryhmävertailua tehtiin erityisesti työssäkäyviin, taloudellisesti pärjääviin ja menestyneisiin ihmisiin. Vaikka työttömien ryhmään koettiin samaistumista, oli ryhmä kuitenkin haastateltaville sellainen, josta pyrittiin pois eli siihen ei haluttu kuulua. Tämä liittyy mahdollisesti siihen, että aineiston perusteella työttömät ajattelevat, ettei yleisesti ole hyväksyttyä olla työtön. Tätä ajatusta vahvistaa myös se, miten muiden koettiin suhtautuvat työttömiin itseensä työttömyyden perusteella, eli enemmän kielteisesti kuin myönteisesti.

Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan oman sisäryhmän etua pyritään edistämään, ja näin ollen luomaan positiivista minäkuvaa oman sosiaalisen ryhmän arvostuksen noustessa (Ahokas n.d., Haslam, Reicher & Platow 2012, 77). Mikäli omaa ryhmää ei koeta arvokkaana, siitä pyritään pois, ja jos ryhmästä ei ole mahdollista irrottautua, pyritään omaa asemaa jäsentämään toisella tapaa (Ahokas 2011). Kuten tämän tutkimuksen tulokset viittaavat, työttömien ryhmään kuuluminen ei tuottanut kokemusta muiden silmissä arvokkaasta ryhmäjäsenyydestä, joten työttömien ryhmän sisällä tehtiin vielä erikseen jako ns. kunniallisiin työttömiin, eli niihin jotka haluavat töihin ja yrittävät toimia sen eteen sekä niihin, jotka vapaaehtoisesti ovat tekemättä mitään. Tällaisen jaon maininneet haastateltavat mielsivät itsensä kuuluvaksi nimenomaan ”kunniallisten” työttömien ryhmään. Toinen keino epätyytyttävän ryhmäjäsenyyden kompensoinnille oli korostaa jostain toista ryhmäjäsenyyttä, kuten yksi haastateltavista teki painottaessaan omaa ammatiaan ja siihen liittyvää harrastustaan. Yhdelle haastateltavalle työtoiminta mahdollisti itsensä määrittelyn täysin työttömien ryhmän ulkopuolelle, ja hän koki vahvasti olevansa työssäkäyvä.

Etapilla ollessa kokemukset muuttuneesta sosiaalisesta kategoriasta tuottivat aineiston perusteella ristiriitaisiakin tuntemuksia. Toisaalta ajateltiin, että tämä työtoiminnassa olevien ryhmä kohtaa tietynlaista epäoikeudenmukaisuutta, sillä he tekevät ”oikeita” töitä pelkällä työttömyyskorvauksella, mutta kuitenkin Etapista paikkana haastateltavilla oli tulosten perusteella enemmän myönteisiä kuin kielteisiä kokemuksia. Voisi ajatella, että Etapilla olemisen henkilökohtaiset hyödyt olivat merkittävämpiä, kuin ryhmää yleisesti koskeva epäoikeudenmukaisuus.

Etapista muodostui kaikille tutkimukseen osallistuneille merkityksellinen ryhmä joko sosiaalisesti tai jo sinänsä paikkana, johon kuulua. Kiinnostavaa oli, että vaikka yhdelle haastateltavista Etappi ei kaiken kaikkiaan tuntunut omalta paikalta, eikä hän kokenut yhteenkuuluvuuden tunnetta muihin työpajalaisiin, tarjosi se kuitenkin mahdollisuuden osallistua johonkin, mikä jo itsessään tuntui arvokkaammalta, kuin tyhjän päällä oleminen. Muille haastateltaville Etappi tarjosi enemmän tai vähemmän merkittävän sosiaalisen ryhmän, jossa tärkeiksi asioiksi nousivat mukavat ihmiset, porukkaan mukaan pääseminen ja tasavertainen kohtelu. Työttömien ryhmä on pääasiassa abstrakti, sillä se ei kiinnity mihinkään paikkaan. Etapilla taas työpaja tarjosi mahdollisuuden konkreettisen yhteisön muodostumiselle ja yhteenkuuluvuuden tunteen syntymiselle kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa ja aineiston perusteella merkityksellisen kokemuksen siitä, että on jokin paikka, johon tulla.

Tulokset kuvastavat mielestäni hyvin sitä, miten eri lailla työttömyys voi vaikuttaa ihmisen kokemukseen suhteestaan itsensä ja ympäristön välillä ja miten erilaisia tapoja omaa asemaa ja muiden ihmisten luomia odotuksia on mahdollista jäsentää. Työttömät eivät ole homogeeninen ryhmä, vaikka esimerkiksi julkisessa keskustelussa työttömistä annetaan hyvin yksipuolista tai stereotyyppistä kuvaa. Olisikin epärealistista ajatella, että kaikki Suomen yli 300 000 työtöntä työnhakijaa olisivat samanlaisia. Jokaisen numeron takana on omanlaisensa kokemusmaailma ja oma tarinansa, ja lopulta työttömien ryhmää yhdistää todennäköisesti vain yksi asia – töiden puute.

8 POHDINTA

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusta tehdessä, ja etenkin tutkimuskohteen ollessa ihminen, on kiinnitettävä huomiota tutkimuksen eettisyyteen läpi tutkimusprosessin. Ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ovat ensisijaisen tärkeitä ja jo aiheen valinnassa on pohdittava, ettei tutkimusasetelma ole esimerkiksi loukkaava (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) on laatinut ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettiset periaatteet, jotka voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan.

Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen pitää sisällään esimerkiksi osallistumisen vapaaehtoisuuden. Osallistumisen pitää olla paitsi vapaaehtoista, myös perustua riittävään tietoon, mikä kytkeytyy tutkittavien informointiin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4-6.) Tähän tutkimukseen haastatellut henkilöt osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti, mikä oli alusta asti lähtökohtani haastateltavien hankinnassa. Jo ensimmäisessä sähköpostissa tutkittaville esittelin itseni ja miksi tutkimusta teen, kerroin aiheen ja selvitin, mitä osallistuminen käytännössä tarkoittaa. Painotin osallistumisen vapaaehtoisuutta ja kehotin kysymään mitä tahansa, mikä mietityttää tai jäi epäselväksi ennen suostumusta. Ensimmäisten haastatteluiden aluksi kaikki haastateltavat allekirjoittivat kirjallisen suostumuksen tutkimukseen (liite 2). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeen (2009, 6) mukaan tutkimuksesta tiedottamiseen tulee sisältyä seuraavat asiat: 1. tutkijan yhteystiedot, 2. tutkimuksen aihe, 3. aineistonkeruun konkreettinen toteutustapa ja arvioitu ajankulu, 4. kerättävän aineiston käyttötarkoitus, säilytys ja jatkokäyttö ja 5. osallistumisen vapaaehtoisuus. Kaikki nämä asiat kävin läpi haastateltavien kanssa, ja ne mainitaan kirjallisessa suostumuksessa.

Vahingoittamisen välttämisellä tarkoitetaan muun muassa henkisen vahingoittamisen välttämistä, mikä käytännössä tarkoittaa tutkittavan kunnioittavaa ja arvostavaa kohtelua niin tiedonkeruuvaiheessa kuin kirjoitustavassakin. Tutkimuseettisissä ohjeissa todetaan seuraavasti: ”Ihmiset kokevat asiat eri tavoin. Samat tutkimuskysymykset tai aiheet voi-

vat herättää eri ihmisissä erilaisia reaktioita. Tutkimustilanteisiin voi ja saa sisältyä samankaltaista henkistä räsitusta ja tunteiden kokemista (pettymys, ilo, suru, viha, häpeä, turhautuminen jne.) kuin arkipäiväisessäkin elämässä käsiteltäessä ihmiselämän eri puolia.” Tutkijan on huolehdittava, että vapaaehtoisuus säilyy myös esimerkiksi haastattelua tehdessä, ja vaikkei haastateltava sanallisesti ilmaisisi haluttomuuttaan jatkaa, tutkija voi keskeyttää tutkimuksen perustuen haastateltavan kiusaantuneisuuteen, vaivaantuneisuuteen tai pelokkuuden ilmaisuun. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009.)

Yksityisyys ja tietosuoja ovat tärkeä teema tutkimuksen eettisyyttä arvioitaessa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009.) Opinnäytetyötäni tehdessä kiinnitin paljon huomiota haastateltavien anonymiteetin säilymiseen sekä heitä koskevan aineiston säilyttämiseen. Litteroidessani aineistoa jätin tekstitiedostoista pois sellaiset tunnistettavat tiedot, joiden perusteella henkilöt olisivat saattaneet olla tunnistettavissa ja tuhosin äänitteet litteroinnin jälkeen. Kirjallisessa suostumuksessa haastateltavat antoivat luvan käyttää suoria sitaatteja siten, että niiden yhteydessä voidaan mainita ikä, sukupuoli ja ammatti. Päädyin lopulta jättämään edellä mainitut tiedot mainitsematta sitaattien yhteydessä, sillä anonymiteetti säilyy paremmin, mitä vähemmän tunnistetietoja on käytössä ja nuo tiedot eivät olleet oleellisia tulosten kannalta.

Tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttaa oleellisesti tutkijan asema. Vaikka täysin objektiivinen suhtautuminen tutkimuskohteeseen on mahdotonta, on tutkijan silti aktiivisesti tiedostettava omat asenteensa ja lähtökohtansa tutkimuksen tekemiseen (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sillä aihe opinnäytetyöhöni lähti lähipiirissäni tekemistäni havainnoista, jouduin kiinnittämään läpi tutkimusprosessin huomiota siihen, etten anna omien ennakko-oletusteni ja aiemmin tekemiäni havaintojen vaikuttaa tutkimukseen liiaksi. Pyrin pohtimaan omia asenteitani jo tutkimuskysymyksiä muotoillukseni, kuten myös erityisesti haastattelutilanteissa ja tehdessäni aineistosta tulkintoja. Pyrin välttämään haastatteluita tehdessäni haastateltavien johdattelemista johonkin suuntaan ja aineistoa analysoidessani yritin katsoa sitä mahdollisimman avoimesti ja avarakatseisesti. Mielestäni onnistuin tässä hyvin, sillä monet aineistosta tekemäni tulkinnat eivät osuneet yksiin ennakko-oletusteni kanssa vaan jopa yllätyin monista tuloksista ja tutkittavien moninaisista tavoista kokea samoja teemoja tai asioita.

Luotettavuuteen liittyy tutkimuksen uskottavuus, eli se miten uskottavasti toteuttaminen, analyysi ja tulkinta on tehty. Käytin opinnäytetyössäni vain luotettavia ja tieteellisiä lähteitä. Olen kuvannut opinnäytetyössäni tarkasti, miten tutkimuksen toteutin ja tehnyt tarkan analyysin aineistosta, mitkä lisäävät työni luotettavuutta. Sillä tämä tutkimus on tapaututkimus ja osallistujien määrä oli suhteellisen pieni, eivät sen tulokset ole täysin siirrettävissä Etapin ulkopuolelle. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tulokset ovat paremmin siirrettävissä, sillä ensimmäisissä haastatteluissa eivät tutkimuksen kohteena olleet Etapin vaikutukset, vaan kokemukset työttömyydestä ylipäättään. Tutkimukseni toteutustapa on kuitenkin siirrettävissä vastaavaan ympäristöön, sillä olen kuvannut toteutuksen selkeästi ja liittänyt työhöni haastattelukysymykset.

8.2 Jatkotutkimusehdotuksia

En löytänyt yhtäkään tämänkaltaisella tutkimusasetelmalla tehtyä tutkimusta, joten olisi kiinnostavaa siirtää tutkimus samankaltaiseen toimintaympäristöön, kuten toiseen työpaikatoimintaa tarjoavaan paikkaan. Näin voitaisiin saada tietoa paitsi siitä, ovatko tämän tutkimuksen tulokset laajempi ilmiö, mikä parantaisi myös tämän tutkimuksen luotettavuutta sekä lisäksi tietoa siitä, kuinka vahvasti esimerkiksi positiiviset muutokset normatiivisessa minäkuvassa linkittyvät nimenomaisesti Etappiin. Kiinnostavaa olisi myös tutkia, miten tulokset muuttuisivat, mikäli tutkittaisiin samoja teemoja sellaisessa tutkimusasetelmassa, jossa henkilöt työllistyisivät ansiotyöhön. Tässä tutkimuksessa nousi useammassa kohdassa esiin tutkittavien ajatus siitä, ettei työpaikatoiminta ole ”oikeaa” työtä ja saman ajatuksen uskottiin vaikuttavan myös muiden ihmisten ajatuksiin tutkittavista itsestään.

LÄHTEET

- Aho, S. 2002. Minä. Teoksessa Aho, S. & Laine, K. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseseen vuorovaikutukseen. 1.-2. painos. Keuruu: Otava
- Ahokas, M. 2011. Ryhmät ja niiden väliset suhteet. Teoksessa Ahokas, M., Lahikainen, A., Pirttilä-Backman, A-M. & Suoninen, E. Arjen sosiaalipsykologia. 1.-2. painos. Helsinki: WSOYpro
- Ahokas, M. N.d. Henri Tajfel (1981): Human groups and social categories. Avoin yliopisto. Helsingin yliopisto. Luettu 8.2.2017 <https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/sosiaalipsykologia/tajfel.htm>
- Alasuutari, P. 2007. Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Helsinki: Gaudeamus
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- EtappiWEB. 2016. Mikä Etappi? Luettu 18.1.2017 <http://trey.org/2015-02-23-10-11-11/mika-etappi>
- Hall, S. 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Haslam, A., Reicher, S. & Platow, M. 2012. Uusi johtamisen psykologia. Tallinna: Gaudeamus.
- Koistinen, P. 2014. Työ, työvoima ja politiikka. Tampere: Vastapaino.
- Lahikainen, A. 2011. Minuuden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa Ahokas, M., Lahikainen, A., Pirttilä-Backman, A-M. & Suoninen, E. Arjen sosiaalipsykologia. 1.-2. painos. Helsinki: WSOYpro
- Ojanen, M. 1996. Mikä minä on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen. 2. painos. Tampere: Kirjatoimi.
- Pirttilä-Backman, A-M. 2011. Arkiajattelu. Teoksessa Ahokas, M., Lahikainen, A., Pirttilä-Backman, A-M. & Suoninen, E. Arjen sosiaalipsykologia. 1.-2. painos. Helsinki: WSOYpro
- Routio, P. 2005. Tapaustutkimus. Tuotetiede. Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto.
- Saarinen-Kauppinen, A. ja Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. [verkkojulkaisu] Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) Minuus ja identiteetti. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy
- Sulkunen, P. 2003. Johdatus sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia. 2.-3. painos. Helsinki: WSOY

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Maaliskuu 2017. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 14.5.2017]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2017/03/tyti_2017_03_2017-04-27_tie_001_fi.html

Tampereen seudun työllistämisyhdistys Etappi ry. 2015. Toimintasuunnitelma 2015. Etapin julkaisuja.

TEM. 2013. Työkokeilun käytännöt ja säädökset. Työ- ja elinkeinoministeriö. Tulostettu 23.1.2017 http://te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/kaytannot_ja_saannokset/index.html

TEM. 2016. Työllisyyskatsaus. Maaliskuu 2017. Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu 14.5.2017 <http://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?lang=fi&top=1&ssid=1701212024553#>

TEM. 2017a. Työ- ja elinkeinoministeriön ohje julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain ja asetuksen soveltamisesta. Työ- ja elinkeinoministeriö. Ohje.

TEM. 2017b. Työnvälitystilasto. Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu 14.5.2017 <http://tem.fi/tyollisyyskatsaus-ja-tyonvalitystilasto>

THL. 2015. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. [www-sivu] Luettu 23.1.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja>

Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016. Valtioneuvoston kanslia. Hallituksen julkaisusarja 2/2016. Raportti.

Tuomivaara, T. 2005. Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus. Tieteellisen tutkimuksen perusteet.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytätymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Ohje. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

Haastattelu 1

- Mikä on koulutuksesi/ammattisi? Minkä ikäinen olet? Kuinka kauan olet ollut työttömänä? (taustakysymykset)

Normatiiviseen minäkuvaan liittyvät kysymykset:

- Oletko kiinnittänyt huomiota median uutisointiin työttömyydestä tai työttömistä? Mitä ajatuksia uutisointi on herättänyt?
- Koetko muiden ihmisten suhtautumisen sinuun muuttuneen työttömyyden myötä? Jos koet, niin millä tavalla se on muuttunut?
- Koetko muiden ihmisten ajattelevan sinusta eri tavalla verrattuna siihen, kun olit töissä? Mitä uskot muiden ihmisten ajattelevan?
- Koetko jonkun tai jonkin painostavan sinua johonkin suuntaan?

Sosiaaliseen identiteettiin liittyvät kysymykset:

- Oletko kuulunut työpaikalla ollessasi johonkin työyhteisöön? Kuinka tärkeäksi koit työyhteisön ja siihen kuulumisen? Oliko työyhteisöllä jotain merkitystä sinulle töiden ulkopuolella?
- Onko sinulla joitain yhteisöjä tai ryhmiä, joihin kuulut? Kuinka tärkeäksi koet nämä yhteisöt? Mikä tekee niistä tärkeitä sinulle? Onko työpaikalla samanlaista merkitystä?
- Mitä ajattelet tällaisesta ryhmästä kuin ”työttömät”? Koetko itse kuuluvasi siihen ryhmään? Mitä tunteita tai ajatuksia herättää siihen ryhmään kuuluminen?

Haastattelu 2

- Minkälainen kokemus sinulla on kaiken kaikkiaan Etapista ja työpajatoiminnasta täällä?

Normatiiviseen minäkuvaan liittyvät kysymykset:

- Onko suhtautumisesi uutisointiin työttömistä tai työttömyydestä muuttunut työpajatoiminnan aloittamisen myötä?

- Onko muiden ihmisten suhtautumisessa sinuun ollut jotain muutosta?
- Koetko ihmisten ajattelevan sinusta eri tavalla ollessasi työpajatoiminnassa?

Sosiaaliseen identiteettiin liittyvät kysymykset:

- Koetko, että olet päässyt Etapilla porukkaan sisään? Mitä se on merkinnyt?
- Koetko edelleen kuuluvasi ryhmään ”työttömät”? Mitä eroja on työttömänä olemisen ja työpajatoiminnassa olemisen välillä? Mitä ne ovat sinulle merkinneet?

Toisessa haastattelussa kysymykset vaihtelivat suuresti sen mukaan, mitä haastateltavat olivat vastanneet ensimmäisessä haastattelussa.

Liite 2. Kirjallinen suostumus tutkimukseen

KIRJALLINEN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Tätä suostumusta on allekirjoitettu kaksi (2) kappaletta, yksi osallistujalle ja yksi tutkimuksen tekijälle.

Sosionomiopiskelija Leea Lakkala toteuttaa tämän tutkimuksen osana AMK-tutkintoon kuuluvaa opinnäytetyötä. Tutkimuksessa selvitetään työttömien kokemuksia työttömyyden vaikutuksista identiteettiin ja minäkuvaan. Tutkimukseen osallistuminen käsittää kaksi tai mahdollisesti kolme haastattelua, jotka tapahtuvat talven ja kevään 2016 aikana.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä kohtaa tahansa ja haastateltavalla on oikeus keskeyttää haastattelu missä kohtaa tahansa tai kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen.

Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan eli kirjoitetaan tekstitiedostoksi. Litteroinnin jälkeen nauhoitukset tuhoetaan. Kaikki kerätty tutkimustieto käsitellään luottamuksellisena sekä siten, ettei haastateltavien henkilöllisyys käy ilmi. Valmiissa opinnäytetyössä voidaan käyttää suoria lainauksia siten, että niiden yhteydessä mainitaan sukupuoli, ikä ja mahdollisesti ammatti.

Annan suostumukseni tutkimuksen tekemiseen ja haastatteluiden nauhoittamiseen.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Vastaan opinnäytetyöstä heränneisiin kysymyksiin mielelläni sähköpostitse osoitteeseen leea.lakkala@soc.tamk.fi tai puhelimitse [REDACTED]